

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvæ Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1605

L. Annæi Senecæ De Vita Beata Ad Gallionem Fratrem Liber Vnvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53700](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53700)

L. ANNÆI SENECAE
DE VITA BEATA
AD GALLIONEM FRATREM
LIBER VNVS.

ARGVMENTVM ET ORDO.

SENEX hunc libellum scripsit, & velut Defensionem præscripsit contra calumniatores, qui Opes & Vitam obieciabant. Beatam vitam in Virtute esse: sed hanc externa non spernere, si accedant. Sublime scriptum est, pulcherrimum in partibus, & quod monita sensusque aureos habet. Partes eius duæ sunt: Quid sit Beata vita? & Quomodo eò perueniatur? De priore, negat in Opione aut More querendam: per trita siitur, longius ab eà abitur. Ratio sola audienda est. ea dicit, Beatam vitam esse conuenientem naturæ suæ: id est, positam in Virtute. Non in Voluptate, cum Epicuro? minime, & diffusè hunc & affectas refellit. Vsq; eò, vt nec iungi cum Virtute Voluptatem velit, & totum hoc nomen repudiet. Hæc ad Cap. XVI. Inde pars altera, Ad perueniendum igitur sola Virtus amplectenda, cetera spernenda? Negat; admitti quidem externa posse, sed non vt finem. Imò iis qui in viâ adhuc sunt, & Proficientium numero, opus esse aliquâ indulgentiâ Fortune. Hic priuatam suam causam callidè iam & robuste agit, & C obuiuentem inducit, Cur tu de Virtute sic locutus, alia etiam habes? cur seruos? nummos, villas, supellectilem? Variè respondet: ac primò Sapientem se non esse, sed conari esse. Deinde aliis summatis viris, Platoni, Zenoni, Aristoteli iam olim hæc obiecta. Atquin omnes isti non quomodo viuerent, sed viuendum esset, docebant. Ardua res, Virtus. Suspicendi, etiam qui conantur ascendere, et si decidunt interim, aut hærent. Tum de Opibus ex professo, an habende Sapientiæ à Cap. XXI. Et asserit haberi, et si non amari: quasitas tamen honestè, & benignè emittendas aut emissas. Insurgit deinde in istos blaterones, & mucronem sili, Socrate inducto, stringit: sed finis deficit, & quæ vulgò attextuntur, alterius scripti sunt atque argumenti.

CAPVT PRIMVM.

VIVERE, Gallio frater, omnes beatè volunt: sed ad peruidendum, quid sit quod beatam vitã efficiat, caligant. Adeoque non est facile consequi beatam vitam, vt ab eà quisque eò longius recedat, quò ad illam citatius fertur, si viâ lapsus est: quæ vbi in contrarium ducit, ipsa velocitas maioris interualli causa fit. Proponendum est itaque primùm, quid sit quod petamus: tunc circumspiciendum est, quâ contendere illò celerrimè possimus: intellecturi in ipso itinere, si modò rectum erit, quantum quotidie profiigeretur, quantoque propius ab eo sumus, ad quod nos cupiditas naturalis impellit. Quamdiu quidem passim vagamur, non duces secuti, sed fremitum & clamorem dissonum in diuersa vocantium, conteritur vita inter errores, breuis, etiam si dies noctesque bonæ menti laboremus. Decernatur itaque & quò tendamus, & quâ: non
fine

A sine perito aliquo, cui explorata sint ea, in qua procedimus. Quoniam quidem non eadem hic, quae in ceteris peregrinationibus, condicio est. In illis comprehensus aliquis limus, & interrogati incole, non patiuntur errare: at hic tritissima quaeque via, & celeberrima, maximè decipit. Nihil ergo magis praestandum est, quam ne, ³ pecorum ritu, sequamur antecedentium gregem, pergentes non quae eundem est, sed quae itur. Atqui nulla res nos maioribus malis implicat, quam quod ad rumorem componimur: optima ratio ea, quae magno assensu recepta sunt, quorumque exempla nobis multa sunt: nec ad rationem, sed ad similitudinem viuimus. Inde ista tanta coaceruatio aliorum supra alios ruentium. Quod in strage hominum magnam euenit, cum ipse se populus premit, nemo ita cadit, ut non alium in se attrahat: primi exitio sequentibus sunt: hoc in omni vita accidere, videas licet: nemo sibi tantum errat, sed alij erroris causa & auctor est. Nocet enim applicari antecedentibus: & dum vnusquisque mauult credere, quam iudicare, numquam de vita iudicatur, semper creditur: versatque nos & praecipitat traditus per manus error, alienisque perimus exemplis. Sanabimur, si modo separemur à cœtu: nunc verò stat contra rationem, defensor mali sui, populus. Itaque idem euenit, quod in comitiis, in quibus eos factos praetores iidem qui fecere mirantur, cum se mobilis fauor ⁴ circumegit. Eadem probamus, eadem reprehendimus. hic exitus est omnis iudicij, in quo lis secundum plures datur. Cum de beatâ vitâ agitur, non est quod mihi illud ⁵ discessionum more respondeas: ⁶ Hæc pars maior esse videtur. ideo enim ⁷ peior est. Non tam benè cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant: argumentum pessimi, verba est. Quæramus quid optime factum sit, non quid vtilissimum: & quid nos in possessione felicitatis aeternæ constituat, non quid vulgo, veritatis pessimo interpreti, probatum sit. Vulgum autem ⁸ tam chlamydatos, quam coronam voco. Non enim colorem vestium, quibus praetexta corpora sunt, adspicio: ⁹ oculis de homine non credo. habeo melius certiusque lumen, quo à falsis vera diiudicem. Animi bonum, animus inueniat.

I I.

C

COMMENTARIUS.

AP. I. GALLIO.] *Est is, qui antea Nouatus. Adoptatus fuit à Iunio Gallione Oratore haud ignobili, quem Seneca pater sapientè citat, & nostrum appellat: id est, amicum & popularem. Ne confunde igitur cum isto, quem noster verum fratrem vocat Praefat. Quæst. Nat. lib. iv.*

2. PROFLIGETVR.] *Libris hoc credamus, nam alij proficiamus substituerit, insolentia eius significati. Atqui (Agellius reclaimer licet, lib. xv. cap. v.) rectum est, & Augusteo quo usurpatum. Linius XXI.*

D Ita fortasse decuit, deos ipsos committere ac profligare bellum, nos autem commissum ac profligatum conficere. Ipse Augustus in lapide: Cœpta profligataque opera à patre meo. Tacitus, atq; alij, sape. Est igitur Profligare, afficere & aliquosque perducere, etsi non ad finem. Ita hic.

3. PECORVM RITV.] *Pulchra imago, quæ Catoni seniori placita in populum. Nam aiebat (Plutarchus auctor) Similem esse populum Rom. gregi pecorum, quæ singula non parent, sed vniuersa ductorem aliquem vnum sequuntur: ita vos, inquit, quorum consilio priuatim nemo vtatur, hos, in concionem cœtumque coacti, sequimini.*

4. CIRCVMEGIT.] *Vel à ventis, aut velis, aut equis.*

CAP. II. 5. DISCESSIONVM.] *Sententiæ in Senatu, voce, discessionem, manu. Primum, vbi dice-*

bant interrogati, Assensio: alterum, vbi duabus pluribusve diuersis sententiis dictis, Consul compendij causâ Discessionem permittit: id est, singuli conferrent se ad subsella, in quibus auctores sententiarum sedebant. Id erat, pedibus in sententiam ire. Tertium, vbi sublatâ manu significabant se assensuri, sedibus suis manentes.

6. HÆC PARS.] *Solennia verba, quæ Consul numeratis in quaque parte Senatoribus, pronunabat. Prudentius:*

*Seruiemus leges patrias, infirma minoris
Vox cedat numeri, paruaque in parte silescat.*

7. PEIOR EST.] *Seneca alibi: Quid praestat philosophia? ut malis tibi placere, quam populo: ut æstimes iudicia, non ut numeres.*

8. TAM CHLAMYDATOS.] *Non intellego, nec pro more hoc Romano est. Manco in veteri meâ coniecturâ: tam candidatos, quam coloratos. Nam honestiores, & qui non è vulgo, in veste candidâ erant: ipsum vulgus, pullati, sordidati, id est colorati. Sanè etiam Vetera editio vetus coloratos habet. De candidatis autem, alter locus Seneca firmat hoc libro cap. xxv. Quid, quod ipse hic subiungit, Non enim colorem vestium adspicio? ergo palam eò refert. Vide, sodes, Electa nostra, lib. i. cap. XIII.*

9. OCVLIS.] *Qui ad interiorem hominem, id est verum, non penetrant.*

niar. Hic, si vniquam illi respirare & recedere in se vacauerit, o quam sibi ipse verum, tortus à se, fatebitur, ac dicet: Quidquid feci adhuc, infectum esse mallet: quidquid dixi, cum recogito, in multis¹⁰ video: quidquid¹¹ optavi, inimicorum execrationem puto: quidquid timui, dii boni, quanto¹² melius fuit, quam quod concupiui? Cum multis inimicitias gessi, & in gratiam ex odio¹³ si modò vlla inter malos gratia est) redij: mihi ipsi nondum amicus sum. Omnem operam dedi, vt me multitudini educerem, & aliquam dotem notabilem facerem: quid aliud quam telis me opposui, & malevolentiam quod morderet ostendi? Vides tu istos, qui eloquentiam laudant, qui opes sequuntur, qui gratiam adulantur, qui potentiam extollunt? omnes aut sunt hostes, aut (quod in æquo est)¹⁴ esse possunt. Quam magnus mirantium, tam magnus invidentium populus est.

III. Quin potius quero aliquid vsu bonum, quod¹⁵ sentiam, non quod¹⁶ ostendam: ista quæ spectantur, ad quæ consistitur, quæ alter alteri stupens monstrat, foris nitent, introrsus misera sunt. Queramus aliquid non in speciem bonum, sed solidum & æquabile, & à secretiore parte formosius. Hoc eruamus. nec longè positum est, ¹⁷ inuenietur: B scire tantum opus est, quò manum porrigas. Nunc velut in tenebris vicina transimus, offensantes in ipsa, quæ desideramus. Sed ne te per circuitus traham, aliorum quidem opiniones præteribo: nam & enumerare illas longum est, & coarguere: nostram accipe. Nostram verò cum dico, ¹⁸ non alligo me ad vnum aliquem ex Stoicis proceribus: est & mihi ¹⁹ censendi ius. Itaque aliquem sequar, aliquem iubebo sententiam ²⁰ diuidere: fortasse & post omnes citatus, nihil improbo ex his quæ priores decreuerint, & dicam: ²¹ Hoc amplius censeo. Interim, quod inter omnes Stoicos conuenit, ²² rerum naturæ assentior. ab illa non deerrare, & ad illius legem exemplumque formari, sapientia est. Beata est ergo vita, ²³ conueniens naturæ suæ: quæ non aliter contingere potest, quam si primum sana mens est, & in perpetuam possessione sanitatis suæ. Deinde, si fortis ac vehementis, tum pulcherrima & patiens, apta temporibus, corporis sui pertinentiumque ad id curiosa; non anxie tamen: rerum quæ vitam instruunt, diligens, ²⁴ sine admiratione cuiusquam: vsura fortunæ muneribus, non seruitura. Intelligis, etiam si non adiciam, C sequi

10. VIDEO.] *Quo sensu? ego non elicio. Vellem, rideo, vel rubeo. Ipsa verba mea cum recogito, ridicula vel erubescenda sunt. At Gruterus arguè, mutis inuideo: quasi siluisse mallet, & mutus fuisse.*

11. OPTAVI.] *Inuenatis:*

Euertere domos totas, optantibus ipsis, Dij faciles.

12. MELIUS.] *Meus & quidam, leuius.*

13. SI MODO.] *Corrigit, quia insidi & insidiosi mali inter sese. Sallustius: Inter bonos amicitia, inter malos factio est.*

14. ESSE POSSUNT.] *Ideo Chilonis hoc monitum: Ita ames, tamquam osurus; ita oderis, tamquam amaturus.*

CAP. III. 15. SENTIAM.] *In animo.*

16. OSTENDAM.] *In apparatu, & pompa.*

17. INVENIETUR.] *Meus, inuenire. Distinguum: nec longè positum est inuenire: phrasi Grecisante, de qua alibi.*

18. NON ALLIGO.] *Idem epist. XLV. Non enim cuiquam me mancipavi, nullius notam fero. multum magnorum virorum iudicio credo, aliquid & meo vindico.*

19. CENSENDI.] *Verbum Senatorium: De cære ita censeo.*

20. DIVIDERE.] *Manet in ista re Cicerone. Cum igitur vna sententia plura complectebatur, quorum vnum probarem, aliud minime; verbo recepto dice-*

bam, Diuide: id est, de singulis seorsum referatur. Seneca epist. XXI. Cum censuit aliquis, quod ex parte mihi placeat, iubeo illum diuidere sententiam, & sequor.

21. HOC AMPLIUS.] *Item formula Senatoria, vt in Cicerone, Philip. XIII. C. Serulio assentior, & hoc amplius censeo. Seneca III. Quasi. Natur. cap. XV. Quædam ex istis sunt, quibus assentiri possum, sed hoc amplius censeo.*

22. RERVM NATURÆ.] *Miror esse, qui hac suspecta habeant. nam ipsum caput doctrina Stoica, Naturam sequi: id est Deum. Ideo nositer cum additione, Naturam rerum dixit. Vide me in Manud. Dissert. XVI.*

23. CONVENIENS.] *Nam summum bonum & Finem hominis Stoici in eo ponunt. Chrysippus, τὸ τέλος ἐστὶν ἀπολαύειν τῆς φύσεως: Finem esse, conuenienter naturæ viuere. Nos diffusè II. Manud. Dissert. XIV.*

24. SINE ADMIRATIONE.] *Damnata? Aristoteles approbat: Διὰ τὸ θαυμάζειν οἱ ἀνθρώποι, κέρην καὶ τὸ πρῶτον, ἡρῶντο φιλοσοφῶν: Admiratione moti homines, & nunc & olim, coeperunt philosophari. Atque hac bona est, quæ res causasque, inquiri: aliam damnat, quæ humana & externa astimat, affectuum ministrat. Nositer iterum epist. XLV. Beatum esse, cui omne bonum in animo est, cretum, excelsum, mirabilia calcantem. Mirabilia, nempe vulgo. Horatianum istuc facit: Nil admirari.*

25. TRAN-

A sequi perpetuam²⁵ tranquillitatem, libertatem: depulsis his, quæ aut irritant nos, aut terriant. Nam pro voluptatibus, & pro illis quæ parua ac fragilia sunt, & in ipsis flagitiis noxia, ingens gaudium subit, inconcussum, & æquabile: tum pax & concordia animi, & magnitudo cum mansuetudine. Omnis enim ex infirmitate feritas est.

Potest aliter quoque definiiri bonum nostrum, id est, eadem sententiâ, non iisdem comprehendi verbis. Quemadmodum idem exercitus modò latius panditur, modò in angustum coarctatur, & aut in cornua,²⁶ sinuatâ mediâ parte, curuatur, aut rectâ fronte explicatur: vis illi, utcumque ordinatus est, eadem est, & voluntas pro eisdem partibus standi: ita definitio summi boni aliàs diffundi potest & exporrigi, aliàs colligi, & in se cogi. Idem itaque erit, si dixerit: Summum bonum est, animus fortuita despiciens, virtute lætus: aut, Inuicta vis animi, perita rerum, placida in actu, cum humanitate multâ, &²⁷ conuersantium curâ. Libet & ita definire, ut beatum dicamus hominem eum, cui nullum bonum malumque sit, nisi bonus malusque animus: honesti cultor, B virtute contentus, quem nec extollant fortuita, nec frangant: qui nullum maius bonum eo, quod sibi ipse dare potest, nouerit, cui vera voluptas erit, voluptatum contemptio. Licet, si euagari velis, idem in aliam atque aliam faciem, saluâ & integrâ potestate, transferre. Quid enim prohibet nos beatam vitam dicere, liberum animum, & erectum, &²⁸ interritum ac stabilem, extra metum, extra cupiditatem positum? cui vnum bonum honestas, vnum malum turpitudò? Cetera²⁹ vilis turba rerum, nec detrahens quicquam beatæ vitæ, nec adiiciens, sine auctu ac detrimento summi boni veniens ac recedens. Hunc ita fundatum necesse est, velit nolit, sequatur hilaritas continua, & lætitia alta atque ex alto veniens, ut quæ suis gaudeat, nec maiora domesticis cupiat. Quidni ista penset benè cum minutis, & friuolis, & non perseverantibus corpusculi motibus? quo die infra voluptatem fuerit, & infra dolorem erit. Vides autem, quàm malam & noxiam seruitutem seruiturus sit, quem voluptates doloresque, incertissima³⁰ dominia, impotentissimaque, alternis possidebunt. Ergo exeundum ad libertatem est: hanc non alia C res tribuit, quàm fortunæ negligentia. Tum illud orietur inæstimabile bonum, quies mentis in tuto collocatæ, & sublimitas: expulsisque terroribus, ex cognitione veri gaudium grande & immotum, comitalque &³¹ diffusio animi: quibus delectabitur non ut bonis, sed ut ex bono suo ortis. Quoniam liberaliter agere cœpi, potest beatus dici, qui nec cupit, nec timet, beneficio rationis. Quoniâ & saxa timore & tristitiâ carent, nec minùs pecudes: non idèò tamen quisquâ felicitia dixerit, quibus non est felicitatis intellectus. Eodem loco pone homines, quos in numerum pecorum & animalium redegit hebes natura, & ignoratio sui. Nihil interest inter hos, & illa: quoniam illis nulla ratio est, his praua, & malo suo atque in peruersum solers. Beatus enim nemo dici potest, extra veritatem proiectus: beata ergo vita est, in recto certoque iudicio stabilita, & immutabilis. Tunc enim pura mens est, & soluta omnibus malis, cum non tantum lacerationes, sed etiam vellicationes effugerit: statuta semper vbi constitit, ac sedem suam etiam iratâ & infestante fortunâ vindicatura. Nam quòd ad voluptatem pertinet, licet circumfundatur vndique, per³² omnes vias influat, animumque blandimentis suis leniat, aliaque ex aliis admoueat, quibus totos partesque nostri sollicitet: quis mortalium, cui vllum superest

25. TRANQVILLITATEM.] *Annexum ei fructum. Imò epist. xcii. Quid est beata vita? securitas & perpetua tranquillitas: quæ descriptio ab effectu est.*

CAP. IV. 26. SINUATA.] *In Luna crescentia faciem.*

27. CONVERSANTIVM.] *Quia sapiens est in commune bonus, ut poeta: & ut noster, De clem. i. cap. 111. Homo, sociale animal, communi bono genitus. Vide ibi.*

28. INTERRITVM.] *Cicero v. Tuscul. Volumus eum, qui beatus sit, tutum esse, inexpugnabi-*

lem, septum atque munitum: non ut paruo metu præditus sit, sed ut nullo.

29. VILIS TURBA.] *Stattius:*

— nos vilis turba, caducis
Deseruire bonis, semperque optare parati,
Spargimur in casus.

CAP. V. 30. DOMINIA.] *Pro dominis ipsis, ut Seruitia. Malim etiam inertissima, ad Voluptatem.*

31. DIFFVSIO.] *Διάχυσις ψυχῆς: dilatio. Latina vox ad Serenitatem etiam valet.*

32. OMNES VIAS.] *Sensuum.*

- perest hominis vestigium, per diem noctemque titillari velit, & deserto animo, corpori A operam dare? Sed & animus quoque, ³³ inquit, voluptates habebit suas. Habeat fanè, sedeatque luxuriæ & voluptatum arbiter, impleat se omnibus eis, quæ oblectare sensus solent: deinde ³⁴ præterita respiciat, & exoletarum voluptatum memor exsultet prioribus, futurisq; iam immineat, ac spes ordinet suas, & dum corpus in præsentis sagine iacet, cogitationes ad ³⁵ futura præmittat. hoc mihi videtur miserior, quoniam magna pro bonis legere, dementia est. Nec sine sanitate quisquam beatus est: nec sanus, cui offutura pro optimis appetuntur. Beatus est ergo iudicij rectus: beatus est præsentibus, qualiacumque sunt, contentus, amicusque rebus suis: beatus is, cui omnem habitum rerum suarum ratio commendat. Vident & illi, qui summum bonum voluptatem dixerunt, quam turpi illud loco posuerint. Itaque negant posse voluptatem à virtute diduci, & aiunt, nec honestè quemquã viuere, vt non iucundè; nec iucundè, vt non honestè viuat. Non video, quomodo ista tam diuersa in eandem copulam coniiciantur. Quid est, oro vos, cur separati voluptas à virtute non possit? videlicet, quòd omne boni ex virtute B principium est: ex huius radicibus etiam ea, quæ vos & amatis & expetitis, oriuntur. Sed si ista indiscreta essent, non videremus quædam iucunda, sed non honesta: quædam verò honestissima, sed aspera, & per dolores exigenda. Addite nunc, quòd voluptas etiam ad vitam turpissimam venit: at virtus malam vitam non admittit. & infelices quidam non sine voluptate, imò ob ipsam voluptatem sunt: quòd non eueniret, si virtuti se voluptas immiscuisset, quã virtus sæpe caret, numquam indiget. Quid dissimilia, imò diuersa componitis? Altum quiddam est virtus, excelsum, regale, inuictum, infatigabile: voluptas, humile, seruire, imbecillum, caducum, cuius statio ac domicilium fomicæ & popinæ sunt. Virtutem in templo inuenies, in foro, in curiã, pro muris stantem, puluerulentam, coloratam, callosas habentem manus: voluptatem latitantem sapius, ac tenebras captantem; circa balnea ac sudatoria, ac loca ³⁶ ædilem metuentia; mollem, eneruam, mero atque vnguento madentem, pallidam, fucatam, & medicamentis pollutam. Summum bonum immortale est, ³⁷ nescit exire: nec satietatem habet, nec pœnitentiam. numquam enim recta mens vertitur: nec sibi odio est, nec quidquam mutauit ³⁸ optima. at voluptas tunc cum maximè delectat, exstinguitur. Nec multum loci habet. itaque citò implet: & tædio est, & post primum impetum marcet. Nec id vniquam certum est, cuius in motu natura est. ita ne potest quidem vlla eius esse substantia, quòd venit transiue celerrimè, in ipso vsu sui periturum. Eò enim peruenit, vbi desinat: & dum incipit, spectat ad finem. Quid, quòd tam bonis, quàm malis, voluptas inest? nec minùs turpes dedecus suum, quàm honestos egregia delectant. Ideoque præceperunt veteres, optimam sequi vitam, non iucundissimam: vt rectæ ac bonæ voluntatis non dux, sed comes voluptas sit. Naturã enim duce vtendum est: hanc ratio obseruat, hanc consulit. Idem est ergo beatè viuere, & secundum naturam. Hoc quid sit, iam aperiam. Si corporis dotes, & apta nature, conseruabimus diligenter & impauide, tanquam in diem data & fugacia; si non subierimus eorum seruitutem, nec nos aliena possederint, si corpori grata & aduenticia eo nobis loco fuerint, quo sunt in castris auxilia, & armaturæ leues. Seruiant ista, non imperent: ita demum vtilia sunt menti. Incorruptus vir sit externis, & insuperabilis, miratorq; tantum sui: fidens animi, atque ³⁹ in vtrumque paratus, ⁴⁰ artifex vitæ. Fiducia eius nõ sine scientiã sit, non sine constantiã: mancant illi

CAP. VI. 33. INQVIT.] *Ab Epicuro aliquis: & tota hec disputatio in istum est, diffusa, nimia.*

34. PRÆTERITA.] *Epicuri dogma, Ciceroni tractum 11. De Finib. Sapientem & præsentibus voluptatibus frui, & recordari præteritas, & cogitatione præcipere futuras.*

35. FUTURA.] *An futuram.*

CAP. VII. 36. ÆDILEM METVENTIA.] *Nam Aedilibus cura popinarum, fornicum, & eorum que ad libidines, luxum, aleam spectabant. Notavi ad*

11. *Annal. Taciti, sub finem. Adde Martidem v. epigram. vlt. Arcanã modò raptus è popinã, Ædilem rogat, vdsaleator. & xiv. epigr. i.*

37. NESCI EXIRE.] *Mens, elcirc. potest Exire esse pro Perire: vnde Exitium.*

38. OPTIMA.] *Ipsa optima, nihil mutauit: quia non videt melius.*

CAP. VIII. 39. IN VTRVMQ.] *Mori aut viuere.*

40. ARTIFEX.] *Qui formare sibi vitam possit, & omnem suauem reddere.*

A illi semel placita, nec vlla in decretis eius ⁴¹ litura sit. Intelligitur, etiam si non adiecero, compositum ordinatumque fore talem virum, & in his quae aget cum comitate magnificentum. Erit ⁴² vera ratio ⁴³ sensibus insita, & capiens inde principia. nec enim habet aliud vnde conetur, aut vnde ad verum impetum capiat, & in se reuertatur. Nam mundus quoque cuncta complectens, ⁴⁴ rectorque vniuersi Deus, ⁴⁵ in exteriora quidem tendit, sed tamen in totum vndique in se redit. Idem nostra mens faciat: cum secuta sensus suos, per illos se ad externa porrexerit; & illorum & sui potens sit, & (vt ita dicam) deuinciat summum bonum. Hoc modo vna efficietur vis ac potestas, concors sibi: & ratio illa certa nascetur, non dissidens nec haesitans in opinionibus comprehensionibusque, nec in sua persuasione. Quae cum se disposuit, & partibus suis consensit, & (vt ita dicam) concinuit, summum bonum tetigit. Nihil enim prauum, nihil lubrici superest: nihil in quo ⁴⁶ arietet, aut labet. Omnia faciet ex imperio suo, nihilque inopinatum accidet: sed quidquid aget, in bonum exibat, facile & parate, & sine tergiversatione agentis. Nam pigritia & haesitatio, pugnam & inconstantiam ostendit. Quare audacter licet profitearis, summum bonum esse, animi concordiam. Virtutes enim ibi esse debebunt, vbi consensus atque vnitas erit: dissident vitia. Sed tu quoque, inquit, virtutem non ob aliud colis, quam quia aliquam ex illa speras voluptatem. Primum, non si voluptatem praestatura virtus est, ideo propter hanc petitur. non enim hanc praestat, sed & hanc: nec huic laborat, sed labor eius quamuis aliud petet, hoc quoque assequetur. Sicut in aruo, quod segeti proficissimum est, aliqui flores internascuntur, non tamen huic herbulae, quamuis delectet oculos, tantum operis infumptum est: aliud fuit serenti propositum, hoc superuenit: sic voluptas non est merces, nec causa virtutis, sed accessio: nec quia delectat, placet; sed quia placet, delectat. Summum bonum in ipso iudicio est, & habitu optime mentis: quae cum suum ⁴⁷ habitum impleuit, & finibus se suis cinxit, consummatum est summum bonum, nec quidquam amplius desiderat. Nihil enim extra totum est, non magis quam vltra finem. Itaque erras, cum interrogas, quid sit illud propter quod virtutem petam? quae enim aliquid supra summum. Interrogas, quid petam ex virtute? ipsam. nihil enim est melius: ipsa pretium sui est. An hoc parum magnum est? Cum tibi dicam, summum bonum est, in fragilis animi rigor & prouidentia, & ⁴⁸ subtilitas, & sanitas, & libertas, concordia & decor: aliquid etiamnum exigis maius, ad quod ista referantur? Quid mihi voluptatem nominas? Hominis bonum quaero, non ventris, qui pecudibus ac beluis laxior est. Dissimulas, inquit, quid a me dicatur. ego enim nego quemquam posse iucunde viuere, nisi simul ⁴⁹ & honeste viuat: quod non potest mutis contingere animalibus, nec bonum suum cibo metientibus. Clare, inquam,

IX.

X.

41. LITURA SIT.] Nihil deleat, aut penitentiam mutet.

42. VERA RATIO.] Nostra, non illa communis Reclaratio.

43. SENSIBVS INSITA.] Vt per eos, non secundum eos, agat. Initium a sensibus capit, (quod ad nos quidem attinet) non in iis sistit aut desinit. Vide quaedam epistol. vlt.

44. RECTOR QVE VNIERSI.] Etiamne Deus in exteriora tendit? Ita, sed corporeus nempe ille Deus, & rector vniuersi (vt hic) id est το ἡγεμονικόν, siue Principale. Quod alij Stoicorum (variant enim leuiter) Caelum ipsum dicunt, alij Solem, Chrysippus purissimam aetheris partem.

45. IN EXTERIORA.] Quae? Stoico sensu, Vacuum. Nam Mundus & Vniuersum (κόσμος καὶ τὸ πᾶν) differunt. τὸ πᾶν λέγεται, τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ τὸ ἔωθεν κενόν, σὺν ἡμα: Vniuersum dicitur, id quod ex Mundo, & exteriori Vacuo, simul constat. Itaque videtur Mundus cum mouetur in extrema tendere; sed orbe suo in se redit, aut potius mouendo manet.

46. ARIETET.] In prano: LABET, in lubrico.

CAP. IX. 47. HABITVM IMPLEVIT.] Ita in meo opt. libro, nec Muretus supposuit, vt censent. Videtur dicere, Virtutem quidem in animo, & habitum esse: sed cum usus accessit, & totam se exseruit, plenam censeri. Cicero tale 1. Academ. Zeno aiebat, non vsum modo virtutis, sed habitum ipsum per se esse praclarum: nec tamen virtutem cuiquam adesse, quin ea semper vteretur. Alij tamen libri, quae cum sinum impleuit: alij, cum suum. Nec male e sequentibus, quae cum suum ambitum. Vide me 111. Manud. Dissert. 111.

48. SVBTILITAS.] Muretus eiecerat, sed libri omnes reuocant. Haud aptum est, fateor: sed faciendum puto, sublimitas. Supra, cap. 1v. Tunc oritur illud inestimabile bonum, quies mentis, & sublimitas.

CAP. X. 49. ET HONESTE.] Ipsa verba Epicuri, in epistola ad Menaeum: ἡ ἐστὶν ἡδὴ εὖ ζῆν, ἀλλ' οὐ τὸ φρονίμως, καὶ καλῶς, καὶ δικαιοῦς ἀλλ' οὐ τὸ ἡδὴ εὖ. συμπεφύκασιν ἡδ' αἰ ἀρεταὶ τῶ ζῆν ἡδὴ εὖ, καὶ τὸ ζῆν

quam, ac palam testor hanc vitam, quam ego iucundam voco, non sine adiectâ virtute contingere. At quis ignorat, plenissimos esse voluptatibus vestris stultissimos quosque? & nequitiam abundare iucundis, animumque ipsum non tantum genera voluptatis prava, sed multa suggerere? In primis insolentiam & nimiam æstimationem sui, tumoremque elatum supra ceteros, & amorem rerum suarum cæcum & improvidum; delicias fluentes, ex minimis ac puerilibus causis exultationem; iam dicacitatem, & superbiam contumeliosam gaudentem; desidiam, dissolutionemque segnis animi⁵⁰ indormientis sibi. Hæc omnia virtus discutit, &⁵¹ aurem peruellit, & voluptates æstimat, antequam admittat: nec quas probavit, magni pendit (vtique enim admittit) nec vsu earum, sed temperantiâ lata est. temperantia autem cum voluptates minuat, summi boni⁵² iniuria est. Tu voluptatem complecteris: ego compeasco. tu voluptate frueris: ego vtor. tu illam summum bonum putas: ego nec bonum. tu omnia voluptatis causâ facis: ego nihil. Cum dico me nihil voluptatis causâ facere, ⁵⁴ de illo loquor sapiente, cui soli concedis voluptatem. Non voco autem sapientem, supra quem quidquam est, B nedum voluptas. Atqui ab hac occupatus, quomodo resistet labori, ac periculo, egestati, & tot humanam vitam circumstrepentibus minis? quomodo conspectum mortis, quomodo doloris feret? quomodo mundi fragores, & tantum acerrimorum hostium, tam molli aduersario victus? Quidquid voluptas suaserit, faciet. Age, non vides quàm multa suafura sit? Nihil, inquis, poterit suadere turpiter, quia adiuncta virtuti est. Non tu vides iterum, quale sit summum bonum, cui custode opus est, vt bonum sit? Virtus autem quomodo⁵⁵ voluptatem reget, quam sequitur: cum sequi parentis sit, regere imperantis? à tergo ponitis, quod imperat. Egregium autem virtutis apud vos officium, voluptates⁵⁶ prægustare. Sed videbimus, an apud quos tam contumeliosè tractata virtus est, adhuc virtus sit: quæ habere nomen suum non potest, si⁵⁷ loco cessit. interim de quo agitur, multos ostendam voluptatibus obsecos, in quos fortuna omnia munera sua effudit, quos fatearis necesse est malos. Adspice⁵⁸ Nomentanum &⁵⁹ Apicium, terrarum ac maris (vt illi vocant) bona conquiritentes, & super mensam recognoscentes⁶⁰ omnium gentium animalia. Vide hos eosdem⁶¹ è lectis suis spectantes popinam suam, aures⁶² vocum sono, ⁶³ spectaculis oculos, saporibus palatum suum delectantes. Molli-

τὸ ἕν ἢ ἑὸς τέρων ἴσιν ἀγώγων: Non est iucundè viuere, nisi simul prudenter & honestè: neque iustè, nisi iucundè. Cogn. x enim iunctæque virtutes sunt iucundæ vitæ, & ipsa hæc separari ab illis non potest.

50. INDORMIENTIS SIBI.] Vni sibi vacantis, publica & aliena spernentis.

51. AUREM PERV.] Id est, admonet, excitat, serio cogitare iubet.

52. INIURIA EST.] Ex vestro Epicureorum sensu, qui Bonum in Voluptate ponitis. Si hanc minuit, ergo ipsum.

53. EGO VTOR.] Eo discrimine Florus lib. 11. de Annibale, post Cannensem pugnam: Cum victoriâ posset vti, frui maluit, relictaque Româ Campaniam Tarentumque peragrare. Augustinus, Deo nos frui, aliis vti dixit.

54. DE ILLO.] Non de me, qui nondum eò veni.

CAP. XI. 55. VOLUPTATEM REGET.] Vide in hac sententiam IV. De Benef. cap. 11.

56. PRÆGUSTARE.] Quasi fungi officio prægustatoris, & explorare an innoxia sint. Cleanthis huic rei imago in Cicerone 11. De Finib. Iubebat eos, qui audiebant, secum ipsos cogitare pictam in tabulâ Voluptatem, pulcherrimo vestitu & ornatu regali, in solio sedentem: præsto esse virtutes, vt

ancillulas, quæ nihil aliud agerent, nullum suum officium ducerent, nisi vt voluptati ministrarent, & eam ad aurem admonerent, nequid imprudens perficeret, è quo oriretur aliquis dolor.

57. LOCO CESSIT.] Primo illo & summo.

58. NOMENTANVM.] Galonem sub Augusto notum: de quo Horatius sapiculè.

59. APICIVM.] Scientiam popina professum. Noster Consol. ad Helu. cap. x. ego ad Annal. Taciti.

60. OMNIVM GENTIVM.] Cum pisces & volucres ab omni orbe peterent. Seneca ad Helu. cap. 1 x. Omnes regiones peruagantur, maria traiciunt, & cum famem exiguo possint sedare, magno itinerant.

61. E LECTIS.] Valdè abeunt libri, & suppositum est. Meus: eosdem esuccessores expectantes. Alij, eosdem esuros expect. Alij, eosdem esuccessuros exp. demque aly, eosdem esuccessuros, sine esu tessuros. Quid hæc monstra portendunt? an, esu censores spectantes? vt iocose formet & appellet censores quosdam in edendo: cum fastidio & dilectum omnia inspicientes. Anvates alius magis vcrat?

62. VOCVM.] Symphoniâ mensali.

63. SPECTACVLIS.] Nam mimos, citharædos, psalterias, & id genus adhibebant.

A bus lenibusque ⁶⁴ fomentis totum lacescitur eorum corpus : & ne nares interim cessent, ⁶⁵ odoribus variis inficitur locus ipse, in quo luxuriæ ⁶⁶ parentatur. Hos esse in voluptatibus dices : nec tamen illis benè erit, quia non bono gaudent. Malè, inquit, illis **X I I.** erit : quia multa interueniunt, quæ perturbant animum, & opiniones inter se contrariæ mentem inquietabunt. Quod ita esse concedo. sed nihilominus illi ipsi stulti, & ⁶⁷ inæquales, & ⁶⁸ sub ictu poenitentiae positi, magnas percipiunt voluptates : vt fatendum sit, tam longè tum illos ab omni molestiâ abesse, quàm à bonâ mente : & (quod plerisque contingit) ⁶⁹ hilarem insaniam insanire, ac per risum furere. At contrâ, sapientium remissæ voluptates & modestæ, ac panè languidæ sunt, compressæque, & vix notabiles : vt quæ neque arcessitæ veniant, nec, quamuis per se accesserint, in honore sint, neque vilo gaudio percipientium exceptæ. Miscent enim illas, & interponunt vitæ, vt ludum iocumque inter seria. Desinant ergo inconuenientia iungere, & virtuti voluptatem implicare, per quod vitium pessimis quibusque adulantur. Ille effusus in voluptates, ⁷⁰ reptabundus semper atque ebrius, quia scit se cum voluptate viuere, credit & cum virtute : audit enim voluptatè à virtute separari non posse : deinde vitiis suis sapientiam ⁷¹ inscribit, & abscondenda ⁷² profitetur. Ita non ab Epicuro impulsus luxuriatur, sed vitiis dediti, luxuriam suam in philosophiæ sinu abscondunt : & cò concurrunt, vbi audiunt laudari voluptatem. Nec æstimatur voluptas illa Epicuri (ita enim mehercules sentio) quàm sobria ac sicca sit : sed ad nomen ipsum aduolant, quærentes libidinibus suis patrociniū aliquod ac velamentum. Itaque quod vnum habebant in malis bonum, perdunt, peccandi verecundiam. Laudant enim ea quibus erubescabant, & vitio gloriantur : ideoque ne refurgere quidem adolescentiæ licet, cùm honestus turpi desidia titulus accessit. Hoc est cur ista voluptatis laudatio perniciofa sit, quia honesta **X I I I.** præcepta ⁷³ intrâ latent : quod ⁷⁴ corrumpit, apparet. Mea quidem ista sententia est (inuitis hoc nostris ⁷⁵ popularibus dicam) ⁷⁶ sancta Epicurum & recta præcipere, & si propius accesseris, tristitia : voluptas enim illa ad paruum & exile reuocatur : & quam ⁷⁷ nos virtuti legem dicimus, eam ille dicit voluptati. Iubet illam ⁷⁸ parere naturæ : parum est autem luxuriæ, quod naturæ satis est. Quid ergo est : ille qui desidiosum otium, & gulæ ac libidinis ⁷⁹ vices felicitatem vocat, ⁸⁰ bonum malæ rei quærat auctorem : & dum illò venit, blando nomine inductus, sequitur voluptatem, non quam ⁸¹ audit, sed quam attulit : & vitia sua cùm cœpit putare similia præceptis, indulget illis, non timidè, nec obsecrè : luxuriatur etiam ⁸² inoperto capite. Itaque non dico quod plerique nostrorum, sectam

64. FOMENTIS.] *Ad vestes, aut strata, & puluillos an magis ad tractatores hoc refert, de quibus epist. LXVI. in fine?*

65. ODORIBVS.] *Plautus: Sternite lectos, incendite odores. Apud Athenæum, pueri ad mensam squarres, vni iuxta, vni duos uarta, coronas, vnguenta, & odores apportant.*

D 66. PARENTATUR.] *Videntur enim sepulchrales epula, quia velut mortui efferruntur. Epist. CXXII. Non conuiuantur, sed iusta sibi faciunt. Epist. XII. Cùm te funereis illis epulis sepelisset, quasi sibi parentaret.*

CAP. XII. 67. INÆQVALES.] *Modò in gaudio, modò tristitia; nunc depressi, nunc clari.*

68. SVB ICTV.] *Quos poenitentia statim tanget. De Benef. II. cap. XXIX. & alibi.*

69. HILAREM INSAN.] *Epist. XXIX. Gaudebo, tamquam in malis, quod illi genus insanie hilaræ contigerit.*

70. REPTABVNDVS.] *A Pinciani coniecturâ est. meus & alij scripti, reptabundus: ego vellem, ructabundus.*

71. INSCRIBIT.] *Titulum imponit, & Epicurum se facit.*

72. PROFITETVR.] *Iacet & vltro profert, vt laudanda. Amo voluptatem & sequor: quidni? Epicuro summum bonum.*

CAP. XIII. 73. INTRA LATENT.] *In penetrabilibus doctrina eorum quaerenda.*

74. CORRVPIT.] *Ipsam Voluptatis nomen, & laudatio.*

75. POPVLARIBVS.] *Stoicis. Populares sunt, eiusdem populi, factionis, sectæ. Sallustius: Catilina cùm ad iuriurandum populares sceleris sui adigeret. Iterum: Quod factum populares coniuurationis concusserat.*

76. SANCTA EPIC.] *Epistolam XXXIII. vide, & sepius.*

77. NOS VIRTVTI.] *Nam Stoicorum est, Ad naturam viuere.*

78. PARERE NAT.] *Vide epist. IV. sub finem.*

79. VICES.] *Alternis ventri & peni vacare.*

80. BONVM.] *Philosophum.*

81. AVDIT.] *Ab illis discit.*

82. INOPERTO.] *Nam qui pudenti, caput serè operiunt,*

sectam Epicuri flagitiorum magistram esse: sed illud dico, malè audit, infamis est: & immeritò. Nec hoc scire quisquam potest, nisi interiùs fuerit admittus: ⁸³ frons ipsa dat locum fabulæ, & ad malam spem inuitat. Hoc tale est, quale vir fortis ⁸⁴ stolâ indutus. Constante tibi pudicitia, ⁸⁵ virtus salua est: nulli corpus tuum ⁸⁶ patientiæ vacat, sed in manu ⁸⁷ tympanum est. Titulus itaque honestus eligatur, & inscriptio ipsa excitans animum ad ea repellenda quæ ⁸⁸ statim eneruant, cum venerint, vitia. Quisquis ad virtutem accessit, dedit generosæ indolis spem: qui voluptatem sequitur, videtur eneruis, fractus, degenerans vir, peruenturus in turpia: nisi aliquis distinxerit illi voluptates, vt sciat, quæ ex eis intra naturale desiderium sistant, quæ præceps ferantur, in finitæque sint, & quò magis implentur, eò magis inexpleriles. Agedum, virtus antecedit: tutum erit omne vestigium. Voluptas nocet nimia: in virtute non est verendum, ne quid nimium sit: quia ⁸⁹ in ipsâ est modus. Non est bonum, quod ⁹⁰ magnitudine laborat suâ.

XIV. Rationabilem porrò fortitis naturam, quæ melius res, quam ratio proponitur? & si placet illa iunctura, ⁹¹ si hoc placet ad beatam vitam ire comitatû; virtus antecedit, committetur voluptas, & circa corpus, vt membra verferetur. Virtutem quidem excelssimam omnium, voluptati tradere ancillam, nihil magnum animo capientis est. Prima virtus sit, hæc ferat signa: habebimus nihilominus voluptatem, sed domini eius & temperatores erimus. aliquid nos exorabit, nihil coget. At hi qui voluptati tradidere ⁹² principia, utroque caruere. virtutem enim amittunt: ceterum non ipsi voluptatem, sed ipsos voluptas habet: cuius aut inopiâ torquentur, aut copiâ strangulantur. Miseri, si deseruntur ab illâ: miseriore, si obruuntur! sicut deprehensi in mari Syrtico, modò in sicco relinquuntur, modò torrente vndâ fluctuantur. Euenit autem hoc nimia intemperantiâ, & amore cæco rei. nam mala pro bonis petenti, periculosum est assequi. Vt feras cum labore periculoque venamur, & captarum quoque illarum sollicita possessio est: sæpe enim laniant dominos: ita habentes magnas voluptates. in magnum malum euasere, captaque cepere. Quæ quò plures maioresque sunt, eò ille minor, ac plurium feruus est, quem felicem vulgus appellat. Permanere libet in hac etiamnum huius rei imagine quemadmodum qui bestiarum cubilia indagar, & — laqueo captare feras magno æstimat, & — magnos canibus circumdare saltus, vt illarum vestigia premat, potiora deserit, multisque officiis renunciat: ita qui sectatur voluptatem, omnia postponit: & primam libertatem negligit, ac ⁹³ pro ventre dependit: nec voluptates sibi emit, sed se voluptatibus vendit.

XV. Quid tamen, inquit, prohibet in vnum virtutem voluptatemque confundi, & ita effici summum bonum, vt idem & honestum & iucundum sit? Quia pars honesti non potest esse, nisi honestum: nec summum bonum habebit sinceritatem suam, si aliquid in se viderit dissimile meliori. Nec ⁹⁴ gaudium quidem quod

ex

riunt, vt fallant. Plautus Curcul. Tum isti Græci palliati, capite operto qui ambulant.

83. FRONS IPSA.] Primus aditus & aspectus.

84. STOLA.] Quod muliebri vestimentum, ad talos demissum. Cinadi autem vti solent tunicis demissis.

85. VIRTUS SALVA.] Manuscripti omnes, veritas. Lego, veritas salua esto. Cum pudicus sis, inquit, ne da locum mendacio aut infamiae, externo gestu.

86. PATIENTIÆ.] Alij, impudicitiae, sed interpretamentum est. Patientes, passivi.

87. TYMPANVM.] Molles gestabant, & Galli matri (deum. Plautus Pœnulo: Cur non adhibuisti, dum istæ loqueris, tympanum? Nam te cinadum magis arbitror esse, quam virum. Idem Trucul. Mœchum malacum, cinnatum, tympanotribam. Virgil. l. x.

Tympana vos buxusque vocat Berecynthia matris Idææ.

88. STATIM ENERVANT.] Meus breuior: quæ statim venerunt vitia. itemq. aliquot alij scripti. Interpolata hæc agnosco.

89. IN IPSA.] Malim deletâ voculâ, quia ipsa est modus. Vide Senec. epist. lxxvii.

90. MAGNITVDINE.] Linianum: Res Romana ab exiguis profecta initis, eò creuit, vt iam magnitudine laboret suâ. Lucanus: Nec se Roma ferens.

CAP. XIV. 91. SI HOC PLACET.] Glossematium censet Pincianus, vsque ad verbum Virtus.

92. PRINCIPIA.] A militia est. qui eam in primâ acie posuerunt, inter ductores.

93. PRO VENTRE.] Cibi causâ alteri se mactat: vt parasiti, & id genus.

CAP. XV. 94. GAVDIVM.] Quod, ex Stoicorum sensu & sermone, soli sapienti conuenit: at non Voluptas. Vide Manud. l. iii. Dissert. v.

95. Ex

A ex virtute oritur, quamuis bonum sit, absoluti tamen boni pars est: non magis quam lætitia & tranquillitas, quamuis ex pulcherrimis causis nascantur. Sunt enim ista bona, sed consequentia summum bonum, non consummantia. Qui verò voluptatis virtutisque societatem facit, & ne⁹⁵ ex æquo quidem, fragilitate alterius boni, quidquid in altero vigoris est, hebetat: libertatemque illam⁹⁶ ita demum, si nihil se pretiosius nouit, inuictam, sub iugum mittit. Nam (quæ maxima seruitus est) incipit illi opus esse fortunâ: sequitur vita anxia, suspiciosa, trepida, casuum pauens, temporumque suspensa momentis. Non das virtuti fundamentum graue, immobile, sed iubet illam in loco volubili stare. Quid autem tam volubile est, quam fortuitorum expectatio: & corporis, rerumque corpus afficientium varietas? Quomodo hic potest Deo parere, & quidquid euenit, bono animo excipere, nec de fato queri, casuum suorum benignus interpretis, si ad voluptatum dolorumque punctiunculas concutitur? Sed nec patriæ quidem bonus tutor aut vindex est, nec amicorum propugnator, si ad voluptates vergit. Illud ergo summum bonum ascendit, unde nullâ vi detrahitur: quò neque dolori, neque spei, neque timori sit aditus, nec ulli rei quæ deterius summi boni ius faciat. Ascendere autem illò sola virtus potest: illius gradu cliuus iste⁹⁷ frangendus est: illa fortiter stabit, & quidquid euenierit, feret: non patiens tantum, sed etiam volens: omnemque temporum difficultatē, sciet⁹⁸ legem esse naturæ. Et ut bonus miles, feret vulnera, enumerabit cicatrices, & transuerberatus telis, moriens amabit eum, pro quo cadet, imperatorem: habebit in animo⁹⁹ illud vetus præceptum: DEVM SEQVERE. Quisquis autem queritur, & ¹⁰⁰plorat, & gemit: imperata facere vi cogitur, & inuitus rapitur ad iussa nihilominus. Quæ autem dementia est, potius trahi quam sequi? tam mehercule, quam stultitia & ignorantia conditionis suæ, dolere, quòd aliquid tibi incidit durius: aut mirari, aut indignè ferre ea, quæ tam bonis accidunt quam malis. morbos dico, funera, debilitates, & cetera ¹⁰¹ex transuerso in vitam humanam incurrentia. Quidquid ¹⁰²ex vniuersi constitutione patiendum est, magno ¹⁰³excipiatur animo. ad hoc ¹⁰⁴sacramentum adacti sumus, ferre mortalia: nec perturbari his, quæ vitare nostræ potestatis non est. ¹⁰⁵In regno nati sumus: ¹⁰⁶Deo parere, libertas est. Ergo in virtute posita est vera felicitas. Quid hæc tibi suadebit? nequid aut bonum, aut malum existimes, quod nec virtute, nec malitiâ contingeret. deinde, ut sis immobilis contra malum ex bono, ut, qua fas est, Deum effingas. Quid tibi pro hac expeditione promittitur? ingentia & æqua diuinis. Nihil cogèris: nullo indigebis: liber eris, tutus, indemnus: nihil frustra tentabis, nihil

XVI.

95. EX ÆQVO.] Sic legendum, nempe, ut Voluptas præeat, pro Epicuri mente, & nec pari quidem passu cum Virtute incedat.

96. ITA DEMVM.] Id est, eâ lege & hæcenus inuicta est Virtus, si nihil ei anteponitur: si aliquid, iacet.

97. FRANGENDVS.] Minuendus, quod sit, dum scanditur, & ubi superaueris, desinit cliuus esse.

98. LEGEM ESSE.] Deum & Fata immisisse.

99. ILLVD VETVS.] Quod Pythagora Boëthius asserit, I. De Consol. Prosa IV. Instillabas auribus cogitationibusque cottidie meis Pythagoricum illud, Ε ποῦ θεῶν. Plutarchus, itemq; Cicero, alicui è VII. Sapientibus tibi uunt. iste IV. de Finib. Quæque sunt vetera præcepta sapientum, qui iubent Tempori parere, & Sequi deum, & Se noscere, & Nihil nimis. Non dubiè hæc antiqua, & à capite Sapientia, id est ipso Deo, insita. Stoici interdum sic locuti, ut hoc ipsum dicerent hominis Bonum (sue Finem esse). Arrianus I. Dissert. cap. XX. Τι δὲ ἐγγύμακρον ἰσχυρὸν, ὅτι τέλος ἐστὶ τὸ ἐπειθεῖ θεοῖς; Quid longum est dicere, finem esse, sequi Deos? Hoc ex doctrinâ Zenonis: quid Zenonis? etiam Moysis, ut ait

Philo, de Migratione Abrah. : τέλος ἐν ἐστὶ τὸν ἰερωτάτων μωσῶν, τὸ ἐπειθεῖ θεῶν: Finis secundum sanctissimum Moysen, Sequi Deum.

100. PLORAT.] Vide similia in Arriani Dissert. II. cap. XVI. sub finem.

101. EX TRANSVERSO.] A dco & fato, non à culpâ aut consilio.

102. EX VNIVERSI.] Occultum dogma Stoicum, omnia inter se nexa, & serie occultâ caussarum prodire, euenire: nec remedium iis, nisi ferre.

103. EXCIPIATUR.] Placet, tamen libri aliter: magno visu eripitur, vel nisi. Fortè, magno nobis excipiatur.

104. SACRAMENTVM.] Amilitiâ, ut illi adacti sequi signa, & Imperatori obsequi: ita hic iuratur, ferre quæ homini eueniunt.

105. IN REGNO.] Fortuna, an veriùs fati.

106. DEO PARERE.] Dictum aureum, cui Philo consonat (de Regno) θεῶν δουλεύειν, ἀκίβητος θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ βασιλείας ἀμεινον: Deo parere, non libertate solum, sed regno præstantius est.

X

CAP.

nihil prohibebers. Omnia tibi ex sententiâ cedent: nihil aduersum accidet, nihil contra opinionem ac voluntatem. Quid ergo? virtus ad viuendum beatè sufficit, perfecta illa ¹⁰⁷ & diuina? Quid ni sufficiat? imò superfluit. Quid enim deesse potest extra desiderium omnium posito? quid extrinsecus opus est ei, qui omnia sua in se collegit? Sed ei qui ad virtutem ¹⁰⁸ tendit, etiam si multum processit, opus est tamen aliquâ fortunæ indulgentiâ, adhuc inter humana luctanti, dum nodum illum exfoluit, & omne vinculum mortale. Quid ergo interest? quòd alij ¹⁰⁹ alligati sunt, alij adstricti, alij distincti quoque. Hic qui ad superiora progressus est, & se altius extulit, laxam catherenam trahit, nondum liber, iam tamen pro libero. Si quis itaque ex istis qui philosophiam ¹¹⁰ conlatrant, quod solent, dixerit: Quare ergo tu fortius loqueris quàm viuis? Quare superiori verba summittis; & pecuniam necessarium tibi instrumentum existimas, & damno moueris; & lacrimas, auditâ coniugis aut amici morte, dimittis; & respicis famam, & malignis sermonibus tangeris? Quare ¹¹¹ cultius rus tibi est, quàm ¹¹² naturalis vsus desiderat? cur non ad præscriptum tuum ¹¹³ cænas? cur tibi ¹¹⁴ nitidior supellex est? cur apud te vinum ætate tuâ ¹¹⁵ vetustius bibitur? cur autem ¹¹⁶ domus disponitur? cur arbores, ¹¹⁷ præter vmbra nihil daturæ, conferuntur? quare ¹¹⁸ vxor tua locupletis domus ¹¹⁹ censum auribus gerit? quare ¹²⁰ pædagogium ¹²¹ pretiosâ veste succingitur? quare ars est apud te, ¹²² ministrare: nec temerè, & vt libet, ¹²³ collocatur argentum, sed peritè ¹²⁴ seruitur, & est aliquis ¹²⁵ sciendi obsonij magister? Adiace, si vis, cur ¹²⁶ trans mare possides? cur plura, ¹²⁷ quàm nosti, possides? turpiter aut tam negligens es, vt non noueris pauculos seruos: aut tam luxuriosus, ¹²⁸ vt plures habeas, quàm quorum notitiæ memoria sufficiat. Adiuuabo postmodum conuicia, & plura mihi quàm putas, obiiciam: nunc hoc respondebo tibi. Non sum sapiens, & vt malevolentiam tuam pascam, nec ero. Exigo itaque à me, non vt optimis par sim, sed vt malis melior. hoc mihi satis est, quotidie aliquid ex vitiis meis demere, & errores meos ¹²⁹ obiurgare.

Non

CAP. XVI. 107. ET DIVINA?] *Velim distinguere*: beatè sufficit: perfecta illa & diuina quidni sufficiat: imò superfluit.

108. TENDIT.] *Nondum sapienti, sed rps æstimatori, sine proficenti.*

109. ALLIGATI.] *Nota discrimina, inter Alligari, Adstringi, Distincti. Primum, mollius; istud, arctius; tertium, varie & non vno vinclo.*

CAP. XVII. 110. CONLATRANT.] *Canicula & dicaces, vt multi hodie: & iudicia me tardant aut si sunt, cum scribo.*

111. CULTIUS RVS.] *Hæc omnia in se, & mox pro se, noster. De rure autem & agris, ipse apud Tacitum, libro xv. Vbi est animus ille modicis contentus: tales hortos instruit, & per hæc suburbana incedit, & tantis agrorum spatii, tam lato fœnore exuberat?*

112. NATURALIS.] *Contra dogma tuum Stoicum, quod iubet Naturam sequi.*

113. CÆNAS?] *Ipse tamen sobrius, sed conuiuii & mori se dabit.*

114. NITIDIOR.] *Tot mense citrea, si vera Dio.*

115. VETUSTIUS.] *Opimianum aliquod, & centum annorum.*

116. DOMVS.] *Ea vox abest à meo atque optimis libris: scribuntq;, cur autem disponitur? & licet ad vinctum referre, quod in Apothecis ordine annorum disponebatur.*

117. PRÆTER VMBRAM.] *Vt sunt lauri, platani, cupressi. Plinius xii. Sed quis non miretur, arborem vmbre gratiâ tantum, ex alieno orbe peti? Habebant autem passim isti diuites in adibus*

Daphnonas, platanonas, & ærias cyparissos.

118. Vxor tua.] *Nobilis Paulina.*

119. CENSVM.] *Propertius: Matriona incedit census induta nepotum.*

Tertullianus: Graciles aurium cutes Calendarium expendant. Vide vii. De Benef. cap. ix.

120. PÆDAGOGIVM.] *Pueri pædagogiani, & molliculi: de quibus abundè ad xvi. Annal. Tacit. Adde Sen. De Tranq. cap. i.*

121. PRETIOSA.] *Tunicâ auro distinctâ.*

122. MINISTRARE.] *Vasa ad ministerium mensa apta, in Delphicâ collocare.*

123. COLLOCATUR.] *In abaco, vt tetigi, an & in ipsâ mensâ, dum inseritur?*

124. SERUITVR.] *Meus & scripti serè, seruatur: ex quo Ciacconus (inter summos Criticos, nisi summus dies occupasset) seruiatur: at Muretus, seruitur. Ego olim, struitur: & vix muto. De Bren. vita cap. xii. Quàm sollicitè argentum ordinat.*

125. SCINDENDI.] *Cæptor. de quo munere nos in ii. Saturn. cap. ii. & adi Epist. xlvii.*

126. TRANS MARE.] *In Britannia, & alibi, pæ Dione, & aut eius more.*

127. QUAM NOSTI.] *Ad seruos referre, sicut etiam ad agros.*

128. VT PLVRES.] *Cohortes enim, imò legiones (vt Plinius) seruorum tunc habebant. Ego in Admirandis.*

129. OBIURGARE.] *Verbis scriptisq;, conuicium eis facere, & sic reprimere.*

130. VER-

A Non pertueni ad sanitatem, ne pertueniam quidem: delinimenta magis quàm remedia podagræ meæ compono, contentus si rariùs accedit, & si minùs ¹³⁰ verminatur. Vestris quidem pedibus comparatus, ¹³¹ debilis cursor sum. Hæc non pro me loquor: XVIII. ego enim in alto vitiiorum omnium sum: sed pro illo, cui aliquid ¹³² acti est. Aliter, inquit, loqueris: aliter viuis. Hoc ¹³³ per malignissima capita, & optimo cuique inimicissima, Platoni obiectum est, obiectum Epicuro, obiectum Zenoni. Omnes enim isti dicebant, non quemadmodum ipsi viuerent, sed quemadmodum viuendum esset. De virtute, non de me loquor: & cum vitiis conuitium facio, in primis meis facio. cum potuero, viam quomodo oportet. Nec malignitas me ista multo veneno tineta deterrebit ab optimis. ne virus quidem istud, quo alios spargitis, ¹³⁴ vos necatis, me impedit, quò minùs perseuerem laudare vitam, non quam ago, sed quam agendam scio: quò minùs virtutem adorem, & ex interuallo ingenti reptabundus sequar. Expectabo scilicet, vt quidquam maliuolentiæ inuiolatum sit, cui facer nec Rutilius fuit, nec Cato?

B Cur & aliquis non istis diues nimis videatur, quibus ¹³⁵ Demetrius Cynicus parùm pauper est? O virum acerrimum, & contra omnia naturæ desideria pugnantem! hoc pauperiore, quàm ceteri Cynici, quod cum sibi interdixerit habere, interdixit ¹³⁶ & poscere. Negant fatis egere. ¹³⁷ Vides enim? non virtutis scientiam, ¹³⁸ sed egestatis professus est. Diodorum Epicuræum philosophum, qui intra paucos dies finem vitæ suæ manu suâ imposuit, negant ex decreto Epicuri fecisse, quòd sibi gulam præsecuit. alij dementiam videri volunt factum hoc eius, alij temeritatem. Ille interim beatus, ac plenus bonâ conscientia, reddidit sibi testimonium vitâ excedens, laudauitque ætatis in portu, & ¹³⁹ ad ancoram actæ quietem: & dixit, quod vos inuiti audistis, quasi vobis quoque faciendum sit:

Vixi, & quem dederat cursum fortuna, peregi.

De alterius vitâ, de alterius morte disputatis: & ad nomen magnorum ob aliquam eximiam laudem virorum, sicut ad occursum ignotorum hominum minuti canes, latrat. Expedit enim vobis, neminem videri bonum: quasi aliena virtus, exprobratio delictorum vestrorum sit. Inuiti splendida cum sordibus vestris confertis, nec intelligitis quanto id vestro detrimento audeatis. Nam si illi qui virtutem sequuntur, auari, libidinosi, ambitiosique sunt: quid vos estis, quibus ipsum nomen virtutis odio est? Negatis quemquam præstare quæ loquitur, nec ad exemplar orationis suæ viuere. Quid mirum? cum loquantur fortia, ingentia, omnes humanas tempestates euadentia? cum ¹⁴⁰ refrigerare se crucibus conentur, in quas vnusquisque vestrum clauos suos ipse ¹⁴¹ adigit? ad supplicium

130. VERMINATUR.] Minus se monet, & quasi vermium vellitione vexat. Epist. LXXIX. item de podagrâ: Omnium istorum prima verminatio vexat. Epist. XCV. Verminationes cerebri æstuâtis. Plinius: lumentorum verminationes. Pomponius poeta vetus, de fatu: Decimo mense demum turgens, verminatur, parturit.

131. DEBILIS.] Curro, non eo: etsi debilitate & infirmie. Suspectum tamen hoc habeo: & fortasse, debilibus, cursor sum.

CAP. XVIII. 132. ACTI EST.] Qui promouit, & processus suos videt.

133. PER MALIGNISS.] Illud, per, abest omnibus scriptis. in meo hæc ita: Hoc, malignissimum capitulum, & o. c. inimicissimum. Bene, appellat ipsum, qui obloquitur: & ô tu, inquit, malignum capitulum o. c.

134. VOS NECATIS.] Inuidia venenum suum ipsa bibit.

135. DEMETRIVS.] Seneca De Benef. VII. cap. VII. & epist. LXIII. Usque ad Domitiani æuam venit.

136. ET POSCERE.] In eo calumnia, quòd hic quidem Cynicus, sed non inter mendicos aut poscinumios fuit. Itaque aiebant opes habere.

137. VIDES ENIM?] Ironicòs hæc dicuntur: & non obscura sunt, etsi aliis variè corrupta.

138. SED EGESTATIS.] Quasi dicat, quid vos inepti? Demetrius quid professus est, nisi ad virtutem ire? non hercules ad egestatem, nisi quatenus opes efficiunt bonæ menti. Nec tamen male, sensu isto, egestatem: vt in meo libro.

CAP. XIX. 139. AD ANCORAM.] In quiete suâ & priuato otio vixit: non immisit se in resp. fluctus. Felix, mediæ quisquis turbæ Parte quietus, aurâ stringit Litora tutâ: timidusque mari Credere cymbam, remo terras Propiore legit: simili imagine dixit alter Seneca.

140. REFIGERE.] Resoluere & se liberare à crucibus, quas cupidines & affectus sui cuique struunt.

141. ADIGIT.] Bene Muretus, adeo vos clauos non reuellitis, vt magis magisq. infigatis.

plicium tamen acti,¹⁴² stipitibus singulis pendent. Hi¹⁴³ qui in seipfos animaduertunt, A quot cupiditatibus, tot crucibus distrahuntur: & maledici, in alienam contumeliam venusti sunt. Crederem illis, nisi quidam ex patibulo suos spectatores¹⁴⁴ conspuerent.

xx. Non præstant philosophi quæ loquuntur? multum tamen præstant, quòd loquuntur, quòd honesta mente concipiunt. Nam si & paria dictis agerent, quid esset illis beatus? interim non est, quòd contemnas bona verba, & bonis cogitationibus plena præcordia. Studiorum salutarium, etiam¹⁴⁵ citra effectum, laudanda tractatio est. Quid mirum, si non ascendunt in altu ardua aggressi? ¹⁴⁶ sed viros suspice, etiam si decidunt, magna conantes. Generosa res est, respicientem non ad suas, sed ad naturæ suæ vires, conari alta, tentare, & mente maiora concipere, quam quæ etiam ingenti animo adornatis effici possint. Qui sibi hoc proposuit: Ego mortem eodem vultu audiam, quo¹⁴⁷ videbo. ego laboribus, quanticumque illi erunt, parebo, animo fulciens corpus. ego diuitias & præsentis & absentes æquè contemnam: nec si aliubi iacebunt, tristior; nec si circa me fulgebunt,¹⁴⁸ animosior. ego fortunam nec venientem sentiam, nec recedentem. ego terras omnes tamquam meas videbo, meas tamquam omnium. ego sic viuam, quasi sciam aliis me natum: & naturæ rerum hoc nomine gratias agam. Quo enim melius genere negotium meum agere potuit? vnum me donauit omnibus: vni mihi omnes. Quidquid habebō, nec fordidè custodiam, nec prodigè spargam. nihil magis possidere me credam, quàm benè donata: non numero, nec pondere beneficia, nec vllà, nisi accipientis æstimatione, pendam. Numquam id mihi multum erit, quod dignus accipiet. ¹⁴⁹ Nihil opinionis causâ, omnia conscientiæ faciam: ¹⁵⁰ populo teste fieri credam, quidquid me nescio faciam. Edendi erit bibendique finis, desideria naturæ restinguere, non implere aluum, & exinanire. Ego amicis iucundus, inimicis mitis & facilis, exorabor antequam roger, honestis precibus occurram. Patriam meam esse mundum sciam: & præsidēs deos supra me, circaque me stare, factorum dictorumque censores. Quandocumque autem natura spiritum repetet, aut ¹⁵¹ ratio dimittet, testatus exibo, ¹⁵² bonam me conscientiam amasse, bona studia: nullius per me libertatem im-
minutam, ¹⁵³ minimè meam.

xxi.

Qui hoc facere proponet, volet, tentabit, ad deos iter faciet: nã ille, etiam si non tenuerit, *magnis tamen excidet ausis*. Vos quidem, qui virtutem cultoremque eius odistis, nihil noui facitis. nam & solem lumina ægra formidant, & auersantur diem splendidum nocturna animalia, quæ ad primum eius ortum stupent, & latibula sua passim petunt, abduntur in aliquas rimas timida lucis. Gemite, & infelicem linguam bonorum exercete conuicio. instate, commordete: citius multo frangetis dentes, quàm imprimeris. Quare ille philosophiæ studiosus est, & tam diues vitam agit? quare opes contemnendas dicit, & habet? vitam contemnendam putat, & tamen viuunt? valetudinem contemnendam, & tamen illam diligentissimè tuetur, atque
opri-

142. STIPITIBVS SING.] Id est, isti sapientia studiosi, non pluribus crucibus districti, ut vos: sed vno simplici ligno pendent, vna aliâ, cupidine retenti. eorū, facilius liberandi.

143. QUI IN SEIPROS.] Pars altera sententia est. isti maledici pluribus distrahuntur: ideoq, legerim, Hi qui in ipsos: ipsos, nempe studiosos illos & sapientia cupidos. Aliter, sententiam non explices.

144. CONSPVERENT.] Dum diu illic pendent, & indignantes atque illudentes moriuntur.

CAP. XX. 145. CITRA EFFECTVM.] Apuleius: Omnibus bonis in rebus conatus in laude, effectus in casu est.

146. SED VIROS.] Hac omnia concinnari turbata, duce maxime meo libro: in quo cetera, vt edidi, nisi quòd, vires, haberet.

147. VIDEBO.] Nempè meam. Sententia est. audita aliena mor: non magis me afficiet, quàm adstans

& visa mea. Est familiare illud Seneca hyperbaton: non visa magis mouebis, quàm audita. Hoc enim voluit.

148. ANIMOSIOR.] Scripti, animo ducor. Facere, animo edior: vel, diducior.

149. NIHIL OPINIONIS.] Noster De Ira III. cap. XL I. Conscientiæ satisfiat, nihil in famam laboremus.

150. POPULO TESTE.] Alibi: Si honesta sunt quæ facis, omnes sciant: si turpia, quid refert neminem scire, cum tu scias?

151. RATIO DIMITTET.] Id est, aut ego ratione motus proueniam, & mortem manu faciam.

152. BONAM ME.] Velim & timeo tecum hæc, ô Seneca, profari: sed animo facio.

153. MINIME MEAM.] Tenui libertatem, quam Deus & natura dederunt, nec seruiliter alteri submissi. At libri alij, à nemine meam: quod esset, nulli in me: ius fuit. Animo mansi erectus & liber.

CAP.

A optimam mauult? Et exsilium nomen vanum putat, & ait, Quid est enim mali, mutare regiones? & tamen si licet, fenescit in patriâ? Et inter longius tempus & breuitas nihil interesse iudicat: tamen si nihil prohibet, extendit ætatem, & in multâ senectute placidus viuet? Ait ista debere contemni: non, ne habeat, sed ne folicitus habeat. ¹⁵⁴ non abiget illa à se: sed abeuntia securus prosequetur. Diuitias quidem vbi tutius fortuna deponet, quam ibi, vnde sine querelâ reddentis receptura est? M. Cato cum laudaret ¹⁵⁵ Curium & ¹⁵⁶ Coruncanium, & sæculum illud in quo ¹⁵⁷ censorium crimen erat, paucae argenti ¹⁵⁸ lamellæ, possidebat ipse ¹⁵⁹ quadragies festerium: minus sine dubio quam Crassus, plus tamen quam censorius Cato. Maiore spacio, si comparentur, proauum vicerat, quam à Crasso vinceretur. Et si maiores illi obuissent opes, non spreuisset. nec enim se sapiens indignum vllis muneribus fortuitis putat. Non amat diuitias, sed ¹⁶⁰ mauult: non in animum illas, sed in domum recipit: nec respuit possessas, sed continet, & maiorem virtuti suæ materiam subministrari vult. Quid autem dubij **XXII.** est, quin maior ¹⁶¹ materia sapienti vito sit, animum explicandi suum in diuitiis, quam in paupertate? cum in hac vnum genus virtutis sit, non inclinari, nec deprimi: in diuitiis, & temperantia, & liberalitas, & ¹⁶² diligentia, & dispositio, & magnificentia, campum habeat patentem. Non contemnet se sapiens, etiam si fuerit minimæ staturæ: esse tamen se procerum vult. & exilis corpore, ac amisso oculo valebit: malet tamen sibi esse corporis robur. Et hæc ita, vt sciat esse aliud in se valentius. malam valerudinem tolerabit, bonam optabit. ¹⁶³ Quædam enim, etiam si in summam rei parua sunt, vt & subduci sine ruinâ principalis boni possint: adiiciunt tamen aliquid ad perpetuam lætitiã, & ¹⁶⁴ ex virtute nascentem. Sic illum afficiunt diuitiæ, & exhilarant, vt nauigantem secundus & ¹⁶⁵ ferens ventus, vt dies bonus, ¹⁶⁶ vt in brumâ ac frigore ¹⁶⁷ apri-

CUS

CAP. XXI. 154. NON ABIGET.] Nam, vt alter Seneca, Quis influentis dona fortunæ abnuat?

C 155. CURIVM.] M. Curium, bello Pyrrhi, nota paupertatis. Valerius IV. cap. III. Cicero in Catone, Athenæus lib. X.

156. CORVNCANIVM.] Prænomine Tiberium. subidem tempus Consul fuit, Dictator, Triumphalis.

157. CENSORIVM.] A Censore notandum. Historia innouit de Cornelio Rufino, bis consule, quem Fabricius censor Senatu mouit, quod decem pondo argentea vasa haberet. Valerius II. cap. IX. Lini epit. XIV. Plutarchus, in Sulla. Augustin. epist. CCLIV. Ipse Cato apud Lium, libro XXXIV. Cautum erat, quo ne plus auri & argenti facti, quo ne plus signati argenti & æris domi haberemus.

158. LAMELLÆ.] Ouidius: Et leuis argenti lamina, crimen erat.

D 159. QUADRAGIES.] Ea essent nobis centum millia Philippicum: modica, vel exigua potius, summa in Catonis Vticensis illo auro. Libri scripti, quadragies: sed verissimum, quadringies: id est, decies centena millia Philippicum. Atque id comparatio subsequens euincit, cum addit magis vultum ab eo proauum Catonem, quam à Crasso ipsum. Atqui Crassus bis milies possedit, id est quinquies tantum. Dissertui super hac re, in Admirandis lib. II. cap. vlt.

160. MAVULT.] Quia sunt inter œκονυδία sue producta, quæ à sapiente etiam eliguntur, & cadit in ea ὀρεμή. appetitio.

CAP. XXII. 161. MATERIA.] Solus enim sapiens vitatur opibus, stulti abutuntur. Apuleius, de

Philosophiâ Platonis: Solus etiam sapiens quia opes potest in vñibus necessariis regere, videri ditissimus debet. Nam ceteri quamuis sint opibus affluentes, tamen quod vel vñum earum nesciant, vel deducant eas ad pessimas partes, inopes videntur.

162. DILIGENTIA.] Staius pleræque hæc exprimat:

Idem auri facilis contēptor, & optimus idem Condere diuitias, opibusq; immittere lucem. Diligentia igitur, in quarendo & tuendo: Dispositio, pariter in collocando, & administrando.

163. QUÆDAM ENIM.] Hæc Adiaphora, quæ nec ad felicitatem, nec ad infelicitatem conferunt: vt sunt diuitiæ, sanitas, vires, & id genus. Inter Zenoniam scita, Diogenes.

164. EX VIRTUTE.] Nam ita Stoici, ἐπιγενήματα τῆς ἀρετῆς, τῆς τε γὰρ αὐτῆς καὶ τῆς ὑποστροφῆς εἶναι: agnata virtutis, & quasi soboles esse, gaudium & serenitatem mentis.

165. FERENS.] Ventus, qui à puppe ἔρπια. Virgil. Exspectet facilemque fugam, ventosque ferentes. Plinius Panegyrico: Venti ferentes, & breuis cursus, optentur. Est Grecanicum. Homerus:

Ἰλιόθεν μὲ φέρον ἀνεμὸς κλυδωνεῖσι πέλαιος τε.

Idem: Ἀργύπια ἐπέλασσε φέρον ἀνεμὸς τε καὶ ὕδωρ. Vide & epist. XXII.

166. VT IN BRUMA.] Malim, vt dies bonus in brumâ, ac frigore aprius locus. Bruma, τῆς πῆ χειμῶνος, Solstitium hibernum: fere nimbosum aut turbidum, & dies qui circa, sic appellantur.

167. APRICVS.] Soli expositus, ἀπὸ ἀριῶς.

cus locus. Quis porro sapientum, nostrorum dico, quibus vnum est bonum virtus, ne-
gat etiam hæc quæ indifferentia vocamus, habere in se aliquid pretij, & ¹⁶⁸ alia aliis esse
potiora? Quibusdam ex his tribuitur aliquid ¹⁶⁹ honoris, quibusdam multum. Ne er-
res itaque, inter potiora diuitiæ sunt. Quid ergo, inquis, me derides, cum eundem apud
te locum habeant, quem apud me? Vis scire, quam non habeant eundem locum?
mihi diuitiæ si effluerint, nihil auferent, nisi semetipsas: tu stupebis, & videberis tibi
¹⁷⁰ sine te relictus, si illæ à te recesserint. apud me diuitiæ aliquem locum habent: apud
XXIII. te, summum. ad postremum, diuitiæ ¹⁷¹ meæ sunt: tu diuitiarum es. Desine er-
go philosophis pecuniâ interdiceret: nemo sapientiam paupertate damnauit. ¹⁷² Habe-
bit philosophus amplas opes: sed nulli detractas, nec alieno ¹⁷³ sanguine cruentas, sine
cuiusquam iniuriâ partas, sine sordidis quæstibus, quarum tam honestus sit exitus quàm
intraitus, quibus nemo ingemiscat, nisi malignus. In quantum vis, exaggera illas, ho-
nestæ sunt: in quibus cum multa sint quæ quisque sua dici velit, nihil est quod quisquam
suum possit dicere. Ille verò fortunæ benignitatem à se non submouebit, & patrimonio
per honesta quæsito nec gloriabitur, nec erubescet. Habebit tamen etiam quo gloriatur,
si apertâ domo, & admittâ in res suas ciuitate, poterit dicere: Quod quisque suum agno-
uerit, tollat. O magnum virum, ¹⁷⁴ optimè diuitem, si opus ad hanc vocem consonet
si post hanc ¹⁷⁵ vocem tantundem habuerit: ita dico, si tutus & securus seruationem po-
pulo præbuerit: si nihil quisquam apud illum inuenerit, quò ¹⁷⁶ manus iniiciat: auda-
cter & propalam erit diues. Sicut sapiens nullum denarium intra limen suum admittet,
malè intrantem: ita & magnas opes, munus fortunæ, fructumque virtutis, non repu-
diabit, nec excludet. Quid enim est, quare illis bonum locum inuideat? veniant, hospi-
tentur. Nec iactabit illas, nec absconderet. alterum ¹⁷⁷ infruniti animi est; alterum timi-
di & pusilli, velut magnum bonum intra ¹⁷⁸ sinum continentis. Nec, vt dixi, eiciet illas
è domo. Quid enim dicet? vtrumne, Inutiles estis: an, Ego vt diuitiis nescio? Quem-
admodum etiam si pedibus suis poterit iter conficere, ascendere tamen vehiculum ma-
let: sic si poterit esse diues, volet: & habebit vtique opes, sed tamquam leues & auola-
turas: nec vlli alij, nec sibi graues esse patietur. Donabit. Quid erexistis aures? quid ex-
peditis sinum? Donabit, ¹⁷⁹ aut bonis, aut eis quos facere poterit bonos. Donabit cum
summo consilio, dignissimos eligens: vt qui meminerit, tam expensorum quàm acce-
pto-

168. ALIA ALIIS.] Stoicorum hæc diuisio. Alia
Bona, alia Mala sunt, alia Indifferentia. Sola vir-
tus, bonum: sola malitia, malum. Indifferentia, per
se nec bona, nec mala; vsus dat eis nomen, siue cum
Virtus, siue cum Malitia accessit. Eorum alia sunt
Producta, alia Abducta. Producta, quæ estimatio-
nem, & appetitionem habent: Abducta, quæ deesti-
mationem, & fugam. Sed ipsa Producta, iterum tri-
plicita, Animi, Corporis, Externa. Animi, vt in-
gentiam, ars, scientia: Corporis, vt sanitas, vires:
Externa, vt opes, gloria, nobilitas. Ex his mens Se-
neca liquet, Adiphora habere aliquid pretij, id est
dignitatis, vt illi loquuntur, siue estimatiorem. Item alia
aliis potiora, vt illa animi, corporeis, corporea, exter-
nis. Sed & inter singula ipsa, gradus. Vide me in
Manud. II. Dissert. XXI. & XXII.

169. HONORIS.] Veritè dignitas.

170. SINE TE.] Nam in quosdam hoc conuenit:
Ἀπορίων ἐστὶν αἰὶα ἡγοῦν βροτοῖς:
Pecunia, anima & sanguis est mortalibus:

171. MEÆ SVNT.] Ego vtor, & impero: ipsa ti-
bi, & mancipium earum es. Non possides, sed posside-
ru. Vide epist. VIII.

CAP. XXIII. 172. HABEBIT.] Habere
poterit.

173. SANGVINE.] Non spoliū aut prædam, &
damnatione aliorum. Hæc autem omnia de se, &
pro se, Seneca.

174. OPTIME.] Vellem iterari, O optimè.

175. VOCEM TANTVNDÈM.] Illud, vocem,
redundat.

176. MANVS INICIAT.] Vt in re suâ vindic-
candâ. Poëta:

Et dicam, meus est, iniiciamque manus.

177. INFRUNITI.] Meus scribit, infruniti. Fe-
stus: Frunitor, & Frunitum dixit Cato. nosque
cum adhuc dicimus Infrunitum, certum est an-
tiquos dixisse Frunitum. Agellius IV. cap. IX. Ver-
ba infrunita & obtundentia. Noster de Benef. III.
cap. XVI. Infrunita est & antiquana. In Sacris:
Animo irreuerenti & infrunito. Concilium Ma-
risconense II. can. XIX. Cognouimus quosdam
clericos infrunitos, ad ferales reorum sententias
frequenter accedere. Est quasi ἀφρον, vel Infrons:
& in Glossis explicatur, Ἀφρονοῦλος, infrunitus,
insolens.

178. SINVM.] Ad accipiendum scilicet.

179. AVT BONIS.] Qui vos non estis, isti im-
probi & calumniantes.

Aperturam rationem esse reddendam. Donabit ex rectâ & probabili causâ: nam inter turpes iacturas malum munus est. Habebit sinum facilem, non perforatum: ex quo multa¹⁸⁰ exeant, nihil¹⁸¹ excidat. Errat, si quis existimat facilem rem esse dona-^{XXIV.} re. Plurimum ista res habet difficultatis, si modò consilio tribuitur, non casu & impetu spargitur. Hunc¹⁸² promereor, illi reddo: huic succurro, huius misereor. illum¹⁸³ instruo, dignum quem non¹⁸⁴ diducat paupertas, nec occupatum teneat. Quibusdam non dabo, quatinus desit: quia etiam si dedero, erit defuturum. quibusdam offeram, quibusdam etiam¹⁸⁵ inculcabo. Non possum in hac re esse negligens: numquam magis¹⁸⁶ nomina facio, quam cum dono. Quid? tu, inquis, recepturus donas? imò non¹⁸⁷ perditurus. Eo loco sit donatio, unde repeti non debeat, reddi possit. Beneficium collocetur, quemadmodum thesaurus altè obrutus: quem non eruas, nisi fuerit necesse. Quid¹⁸⁸ domus ipsa diuitis viri, quantam habet benefaciendi materiam? Quis enim liberalitatem tantum ad¹⁸⁹ togatos vocat? hominibus prodesse natura iubet: serui liberti-
B ne sint, ingenui an libertini,¹⁹⁰ iustæ libertatis, an¹⁹¹ inter amicos datæ, quid refert? ubicumque homo est, ibi beneficio locus est. Potest etiam pecuniam suam intra limen suum diffundere, & liberalitatem exercere: quæ non quia liberis debetur, sed quia à¹⁹² libero animo proficitur, ita nominata est. Hæc apud sapientem nec unquam in turpes indignosque impingitur, nec unquam ita defatigata erit, ut non quotiens dignum inuenerit, quasi ex pleno fluat. Non est ergo quòd perperam exaudiat, quæ honestè, fortiter, animosè, à studiosis sapientiæ dicuntur: & hoc primum attendite.¹⁹³ Aliud est, studiosus sapientiæ: aliud, iam adeptus sapientiam. Ille tibi dicit: Optime loquor, sed adhuc inter mala volutor plurima. Non est, quòd me¹⁹⁴ ad formulam meam exigas: cum maxime facio me¹⁹⁵ & formo, & ad exemplar ingens attollo. si processero, quantum proposui, exige, ut dictis facta respondeant. Assecutus verò humani boni summam, aliter tecum aget, & dicit: Primum, non est, quòd tibi permittas de melioribus ferre sententiam. mihi iam quod argumentum est recti contigit, malis displicere. Sed ut tibi rationem reddam, quam nulli mortalium inuideo, audi quid promittam, & quanti quæque æstimem. Diuitias nego bonum esse: nam si essent,¹⁹⁶ bonos facerent. nunc quoniam quod apud malos deprehenditur, dici bonum non potest, hoc

180. EXEANT.] *Consilio.*

181. EXCIDAT.] *Casu aut lenitate.*

CAP. XXIIV. 182. PROMEREOR.] *Utrò denuncio, & beneficiis ad me ducò.*

183. INSTRVO.] *Lautiorem amplioremq; facio.*

184. DIDUCAT.] *Abstrahat & auellat à grauioribus. Scripti tamen ferè, deducat: & paupertas mirum deprimi detrahitq; ad alta conantes. Hæc autem omnia in sua personâ: & reuera liberalis fuit. Inuenalis:*

D Nemo petit, modicis quæ mittebantur amicis
 A Senecâ.

Marialis:

Pisones, Senecæque, Memmiorque
 Et Cuspos mihi redde, sed priores.

185. INCULCABO.] *Obrudam, & quasi inuitis donabo: nempe verecundis & molliori fronte.*

186. NOMINA FACIO.] *Pecuniam occupo, colloco. Fenerari est, dare in loco.*

187. PERDITVRVS.] *Vi prodigi. Tacitus, de Othone: Perdere iste sciet, donare nesciet.*

188. DOMVS IPSA.] *Familia illa magna, & tot serui.*

189. TOGATOS.] *Ciues & liberos.*

190. IUSTÆ LIBERT.] *Plena & legitima: quæ Vindictâ, Censu, Testamento parabatur. Cicero in Topic. Vlpianus Instit. Tit. 1.*

191. INTER AMICOS.] *Quæ non iusta aut plena: & hi tales (verba Taciti) vinculo aliquo seruitutis attinebantur. Dari ea minus sollemniter solet. Inter amicos, In conuiuiis, Per epistolam. Vide sis nostra ad XIII. Annal.*

192. LIBERO.] *Non coacto, nec adstricto: tota voluntaria est. Sed & libero homine digna.*

193. ALIUD STUDIOVS.] *Qui iam proficit, & est in parandâ sapientiâ. Stoici in his vocibus crebri. nam Virtus apud eos Scientia est; Vitium, Ignorantia. Itaq; Studiosus sine verbo alios, qui dat operam: αὐτῶν δὲ διδύκος sine Eruditus, qui iam peruenit, & est adeptus. Ego in 11. Manud. Diss. 1.*

194. AD FORMVLAM.] *Ad prescriptum & legem, quam sequor & mihi dixi.*

195. ET FORMO.] *Hoc etiam verbo utebantur. atque ita in Arriani Dissertat. 11. cap. XIV. ὁ τεσσάρων ἰσθμῶν, καὶ ὁ τεσσάρων ἰσθμῶν: qui formatur, & qui iam factus. ut iam nunc, Studiosus & Eruditus.*

196. BONOS FACERENT.] *Nam, aiebant Stoici, boni est proprium semper prodesse & iuuare;*

hoc illis nomen nego. ceterum & habendas esse, & ¹⁹⁷ viles, & magna commoda adfe-
 XXV. rentes, fateor. Quid ergo sit, quare illas non in bonis numerem, & quid in illis
 præstem aliud, quam vos, quoniam inter utrosque conuenit habendas, audite. Pone in
 opulentissimâ me domo, pone aurum argentumque in promiscuo vsu sit: non suspi-
 ciam me ob ista, quæ etiam si apud me, extra me tamen sunt. In ¹⁹⁸ sublicium pontem
 me transfer, & inter egentes abige: non ideò tamen me despiciam, quòd in illorum nu-
 mero confideo, qui manum ad stipem porrigunt. quid enim ad rem, an frustum panis
 desit, cui non deest mori posse? Quid ergo est? domum illam splendidam malo, quam
 pontem. Pone ¹⁹⁹ in instrumentis splendidibus, & delicato apparatu: nihilo me felici-
 orem credam, quòd mihi ²⁰⁰ molle erit amiculum, quòd ²⁰¹ purpura conuiuus meis
 substerneretur. Nihilo inferior ero, si lasa ceruix mea in manipulo sceni acquiescet, si su-
 per Circense ²⁰² tomentum, per futuras veteris lintei effluens, incubabo. Quid ergo est?
 malo quid mihi animi sit ostendere, ²⁰³ prætextatus & ²⁰⁴ candidatus, quam nudis sca-
 pulis ²⁰⁵ & foetentibus. Ut omnes mihi dies ex voto cedant, nouæ gratulationes priori-
 bus subtexantur: non ob hoc mihi placebo. Mutta in contrarium hanc indulgentiam
 temporis: hinc illinc percutiatur animus, damno, luctu, incurfionibus variis, nulla ho-
 ra sine aliquâ querelâ sit: non ideò me dicam inter miserima miserum, non ideò aliquem
 execrabor dicem. ²⁰⁶ prouisum est enim à me, ne quis mihi ater dies esset. Quid ergo est?
 malo gaudia temperare, quam dolores compescere. Hoc tibi ille Socrates dicit: Fac me
 victorem vniuersarum gentium: ²⁰⁷ delicatus ille Liberi currus triumphantem ²⁰⁸ ad

sicut calor, calfacere. Quod igitur nõ semper facit,
 non bonum. Addebant: Quo bene & male vti li-
 cet, non est bonum: tale, opes & sanitas: non er-
 go bona. Diogenes in Zenone.

197. VTILES.] Inter εὐχρηστα.

CAP. XXV. 198. SVBLICIUM.] In pontibus,
 & ubi commensus creber ac transitus, vulgò mendici-
 ci. Iuuenalis:

*Vide 1. Ele-
 gor. cap.
 2111.

Inuitatus ad hæc aliquis de ponte, negabit.
 Ibi Scholiastes: Quia mendici in pontis itinere se-
 dent. Iterum Iuuenalis:

— durusq; à ponte fatelles:
 & Scholiastes: De numero mendicorum. Sed &
 tertium: Nulla crepido vacat, nusquam pons?

199. IN INSTRUMENTIS.] In lectis ipsis aureis,
 vel auratis, stragulis purpureis. Licet & laxè capere,
 trichiny mensaq; instructum & ornamenta. Pincianus
 legebat, in stramentis: capiebaturq; ipsa illa pretiosa
 strata.

200. MOLLE ERIT.] Cenatoria vestis. Molle
 autem, vt Plautus: pro lorica malacum capiam
 pallium: ubi item de conuiuio. Erant è meliore lanâ,
 & saepe purpurea: ideò molles, an & quia mollium?

201. PURPURA.] Cicero Philipp. II. Conchy-
 liatis Cn. Pompeij peristromatis seruorum lectos
 in cellis stratos videres. Virgilius:

— stratoq; super discumbitur ostro.

Martialis:

Cubitisque trudit hinc & inde conuiuus
 Effultus ostro fencisq; puluillis.
 Trachelinaria, hæc strata appellat Plinius, & è diba-
 phâ Tyriâ iam vulgò facta ostendit, libro IX. capi-
 te XXXVI.

202. TONENTVM.] Culcita infarctum, è villis
 lanisve breuibus: sed & è paleis aut sectis stramentis.
 Hoc postremum genus vilissimam, & Circense di-

ctum, quia venale illic, an quia inibi pauperes indor-
 miebant? Martialis:

Tomentum, concisa palus, Circense vocatur.
 De hoc tali, Tacitus v. Annal. Drusus exstinguitur,
 cum se miserandis alimentis, mandendo è
 cubili tomento, nonum ad diem sustentasset.
 Alius nempe se arundinibus illis, aut cartilagineis C
 calamis ibi inseritis.

203. PRÆTEXTATUS.] In veste magistra-
 tus. Malim tamen, pexatus: & est in veti. præ-
 taxatus.

204. CANDIDATUS.] Veste ac colore honestio-
 rum: supra, cap. II. Mei libri, clamidatus: alij cau-
 seatus, vel camifatus: Mureti, vt ait, canulinatus,
 quod probat: quia Canusina lana bona & molles. Fa-
 teor, sed vix scio an honestioribus in vsu, ob colorem,
 qui aut suscus in eis, aut rufus. Vide Martiam epig.
 CXXVII. & CXXIX. libri XIV. Ille idem Lectica-
 rios facit canulinatos, & pueros: ideò non hic ad-
 mittam. Magis, quod in quibusdam, gausapatus.
 Nam Penulæ Gausapinæ in vsu, contra frigus: &
 in Petronio etiam coccinæ. Vide Martial. epigram.
 CXLV. libri XIV. & LIX. libri VI. Si autem hoc, tum
 legam petafatus: vt hæc ad itinera tegmina refe-
 rantur.

205. ET FOETENTIBVS.] A Mureto est. & sanè
 mei libri consonent, in quibus, aut ferentibus Ta-
 men cur hic de fatore? dubito: & alij libri, aut sen-
 tentis; alij, aut assentientes; quidam, aut furis.
 Pollutum est: quis purgat? è meis conabar, aut ve-
 rendis: ea essent vâ aid oia. Ex aliis, vellem aut se-
 mitectis.

206. PROVISVM.] Nam ratio & sapientia, bona
 mihi omnia & candida facient, meâ interpretatione.
 Aut bonum veniet, aut bonum fiet.

207. DELICATVS.] Hederâ & vniis ornatus,
 gemmis aureisque.

208. AD

A²⁰⁸ ad Thebas à solis ortu vchat: iura reges²⁰⁹ Persarum petant: me hominem esse tum maximè cogitabo, ²¹⁰ cum Deus vndique consalutabor. Huic tam sublimi fastigio con-
iunge protinus præcipitem mutationem: in alienum imponar²¹¹ ferculum, exornatu-
rus victoris superbi ac feri pompam: non humilior sub²¹² alieno curru agar, quàm in
meo stereram. Quid ergo est: vincere tamen, quàm capi malo. Totum fortunæ regnum
despiciam: sed ex illo, si dabitur electio, molliora sumam. Quidquid ad me venerit,
bonum fiet: sed malo faciora ac iucundiora veniant, & minus vexatura tractantem.
Non est enim quòd vllam existimes esse sine labore virtutem: sed quædã virtutes²¹³ sti-
mulis, quædam²¹⁴ frænis egent. Quemadmodum corpus in²¹⁵ procliuo retineri debet,
in ardua impelli: ita quædam virtutes in procliuo sunt, quædam cliuum subeunt. An
dubium sit, quin ascendat, nitatur, obluetur patientia, fortitudo, perseverantia, & que-
cumque alia duris opposita virtus est, & fortunam subigit? Quid ergo? non æquè mani-
festum est per deumque ire liberalitatem, temperantiam, mansuetudinem? In his con-
Btinemus animum, ne prolabatur: in illis exhortamur, incitamusque. Acerrimas ergo
paupertati adhibebimus, illas quæ²¹⁶ pugnare sciunt, fortiores: diuitiis illas diligentio-
res, quæ suspensum gradum ponunt, &²¹⁷ pondus suum sustinent. Cum hoc ita xxvi.
diuisum sit, malo has in vsu mihi esse, quæ exercendæ tranquillius sint, quàm eas qua-
rum experimentum sanguis & sudor est. Ergo non ego, inquit sapiens, aliter viuo quàm
loquor, sed vos aliter auditis. Sonus tantummodo verborum ad aures vestras peruenit:
quid significet, non queritis. Quid ergo inter me stultum, & te sapientem interest, si
vterque habere volumus? plurimum. ²¹⁸ Diuitiæ enim apud sapientem virum in serui-
tute sunt: apud stultum in imperio. sapiens diuitiis nihil permittit: vobis diuitiæ om-
nia. Vos, tamquam aliquis vobis æternam possessionem earum promiserit, assuescitis il-
lis, & cohæretis: sapiens tunc maximè paupertatem meditatatur, cum in mediis diuitiis
constitit. Numquam imperator ita paci credit, vt non se præparet bello: quod²¹⁹ etiam-
si non geritur, indictum est. Vos domus formosa, tamquam nec ardere nec ruere possit,
C insolentes: vos opes, tamquam periculum omnè transcenderint, maioresque sint quàm
quibus consumendis satis virium habeat fortuna, obstupefaciunt. Otiosi diuitiis ludi-
tis, nec prouidetis illarum periculum. sicut²²⁰ barbari plerumque inclusi, &²²¹ ignari
machinarum, segnes laborem obsidentium spectant, nec quò illa pertineant, quæ ex lon-
ginquo instruuntur, intelligunt. Idem vobis euenit. marceatis in vestris rebus: nec co-
gitatis, quot casus vndique immincant, iamiamque pretiosa spolia²²² laturi. Sapienti
quif-

208. AD THEBAS.] *Ea patria Bacchi, & domi-
tis Indis triumphans huc venit.*

209. PERSARVM.] *Optum videtur. nam ij po-
tenti sumi in Oriente. Tamen scripti mei, penatum:
aly, penarum. Nihil melius elicio.*

210. CVM DEVS.] *Sic olim restitui, Elector. II.
D cap. IX.*

211. FERCVLM.] *Nota, impeni solere ipsos ca-
ptiuos in ferculum, magis sic conspectui & ostentui.
Iosephus, triumpho Vespasianorum: Impositus erat
in quoq. ferculo dux vrbs captæ. Seneca Tragicus:
Non captiua dabit brachia vinculis,
Nec pompæ veniet nobile ferculum.*

212. ALIENO CVRRV.] *Idem mihi animus
triumphato, qui triumphanti.*

213. STIMVLIS.] *Vt in aduersis.*

214. FRÆNIS.] *In prosperis. Adde huic rei
epist. LXVI. sub finem.*

215. PROCLIVO.] *In prono & inclinato: deuc-
xum ipse mox reddit.*

216. PUGNARE SCIUNT.] *Erasmus, quæ im-
pugnatae fiunt: sed libri meliores ab hac lectione.*

Dubito tamen an non, pugnare sunt fortiores.

217. PONDVS SVVM.] *Id est, sustinamant se,
nec patiuntur per prona delabi.*

C AP. XXVI. 218. DIVITIÆ ENIM.] *Simi-
lia supra, cap. XXII. in fine.*

219. ETIAMS I NON.] *Etsi nondum in manu est,
tamen præ manu est. Alludit ad bella, quæ sollempniter
iudici per Fetiales solent.*

220. BARBARI.] *Ita Cæsar de Gallis Comment.
II. Vbi vincis actis, aggere structo, turrim consti-
tuiti procul viderunt, primum irridere ex muro
atque increpitare verbis, quò tanta machinatio,
ex tanto spatio, extrueretur? Vbi verò moueri,
& appropinquare membris viderunt. noua atque
inulitata specie commoti, legatos ad Cæsam de
pace miserunt.*

221. IGNARI MACHIN.] *Tacitus XII. Annal.
Nihil tam ignarum barbaris, quàm machina-
menta, & astus oppugnationum.*

222. LATVRI.] *Nempe casus illi, qui velut ho-
stes imminet. Possit &, daturi.*

quisquis abstulerit diuitias, omnia illi sua relinquet: viuit enim ²²³ praesentibus laetus, A futuri securus. Nihil magis, Socrates inquit, aut aliquis alius, cui idem ius aduersus humana atque eadem potestas est, persuasi mihi, quam ne ad opiniones vestras ²²⁴ actum vitae meae flecterem. Solita conferte vndique verba: non conuiciari vos putabo, sed vagire velut infantes miserimos. Haec dicit ille, cui sapientia contigit: quem animus victiorum immunis increpare alios, non quia odit, sed in remedium, iubet. Adiciet his illa: Existimatio me vestra non meo nomine, sed vestro mouet. odisse, & laceessere virtutem, bonae spei ²²⁵ eiuratio est. Nullam mihi iniuriam facitis. sicut ²²⁶ ne diis quidem hi, qui aras euertunt: sed malum propositum apparet, malumque consilium, etiam ubi nocere non potuit. Sic vestras hallucinationes fero, quemadmodum Iupiter optimus maximus ineptias poetarum: quorum alius illi ²²⁷ alas imposuit, alius ²²⁸ cornua: alius adulterum illum induxit, & ²²⁹ abnoctantem: alius saeuum ²³⁰ in deos, alius iniquum in homines: alius raptorem ingenuorum, corruptoremque, & ²³¹ cognatorum quidem: alius ²³² parricidam, & regni alieni paternique expugnatorem. Quibus nihil aliud actum est, quam vt pudor hominibus peccandi demeretur, si tales deos credidissent. Sed quamquam ista me nihil laedant, vestra tamen vos moneo causa: suspicite virtutem. Credite his, qui illam diu secuti, magnum quiddam ipsos, & quod in dies maius appareat, sequi clamant. Et ipsam vt deos, & professores eius vt antistites colite: & quotiens mentio sacra litterarum interuenerit, ²³³ fauete linguis. Hoc verbum non, vt plerique existimant, ²³⁴ a fauore trahitur: sed imperatur silentium, vt rite peragi possit sacrum, nullam voce mala obstrepente. Quod multo magis necessarium est imperari vobis, vt quotiens aliquid ex illo proferetur oraculo, intenti & compressa voce audiatis. Cum ²³⁵ sistrum aliquis concutiens ex imperio mentitur; cum aliquis ²³⁶ secandi lacertos suos artifex, brachia atque humeros ²³⁷ suspensa manu cruentat; cum aliqua ²³⁸ genibus per viam repens ²³⁹ ululat; ²⁴⁰ laurumque ²⁴¹ linteatus senex, & me-

XXVII

223. PRÆSENTIBVS.] *Horatianum est: Laetus in praesens animus, quod ultra est Oderit curare.*

224. ACTVM VITÆ.] *Epistola xci. Natura omnibus animalibus facilem actum vitae daret: vti & vulgo Agere vitam.*

225. EIVRATIO.] *Festus: Eiuratio significat, non posse id, quod desideretur, praestari. Sic noster De Benef. vi. cap. iiii. Eiurare ius fasque: Plautus, Eiurare militiam: Cicero, bonam copiam: quo noster videtur alludere. Eiurare igitur bonam spem, est iuramento eam a se reuicere & abdicare: adeo virtutem non habere, vt nec eius spem reliquam. Vno verbo, desperati homines sunt, qui lace- sunt virtutem.*

226. NE DIIS QVIDEM.] *Similia, De Constant. sap. cap. iiii. De Benef. vii. cap. vii.*

227. ALAS IMPOS.] *Cygnum fecit, cum adulterauit Ledam.*

228. CORNVA.] *Taurum, cum Europam.*

229. ABNOCTANTEM.] *A Iunone sua noctibus emanentem. In Pandectis: Ne praeses extra prouinciam abnoctet. Scripti tamen, obnoctantem.*

230. IN DEOS.] *Saturnum, quem exsecuit: Vulcanum, quem precipitauit: Iunonem, quam de celo pedibus suspendit.*

231. COGNATORVM.] *Ganymedis, qui Trois filius, at Trois ab Assaraco & Ioue.*

232. PARRICIDAM.] *Deiecto pulsoque Saturno.*

233. FAVETE.] *In rebus diuinis, cum fierent, de more hoc imperabatur: Briffonium in Formulis vide.*

234. A FAVORE.] *Quidni trahatur? certe tam hoc a fauore ducitur, quam calere a calore. Sed puto fuisse, ad fauorem trahitur: siue etiam, trahit. & sententia ita poscit. Ambigebatur super praesi dicti mente. alij censabant fauentiam imperari, alij silentium: & his Seneca accedit. Donatus: In sacris, ore fauere, est silentium accommodare. Festus: Pacifico linguam, id est coeucto: a quo simplici est, compescito. Sic Graeci: σιγα πᾶσι ἐστὶν ἄδω. Quidam hoc totum glossema faciunt: non ansim, & bellè ad mentem Seneca facit. Non hoc volo, inquit, vt faueatis bonis (vos tam dissimiles non potestis) sed vt de iis silentis.*

CAP. XXVII. 235. SISTRV.] *Crepitaculum aeneum, quo Isidis sacerdotes vsi. Apuleius: Aereis, & argenteis, & aureis sistris argutum tinnitum constrepentes. Describit idem libro xi. & D apparet in monumentis.*

236. SECANDI.] *Vi Bellonarij, Galli, & id genus.*

237. SVSPENSA.] *Irridet: quasi dicat, non serid nimis secant, sed manu alium elata, molliter impressa. Ideo Commodus Bellonae seruietes, vere elicere brachium praecipit, studio crudelitatis: Lampridius.*

238. GENIBVS.] *Templa versus, opinor. Tibull. Non ego tellurem genibus petreperere supplex.*

239. VLVLAT.] *Tristi voce in clamat, aut minatur.*

240. LAVRV.] *Vaticini signum, vel lustrationis.*

241. LINTEATVS.] *Aegyptiorum sacerdotum ritu.*

242. LV-

A & medio²⁴² lucernam die præferens, conclamat, iratum aliquem deorum; concurritis & auditis, &²⁴³ diuinum esse eum, inuicem mutuum alentes stupore, adfirmatis. Ecce Socrates ex illo carcere, quem intrando purgauit, omnique honestiorem curiam reddidit, proclamat: Quis iste furor? quæ ista inimica diis hominibusque natura est? infamare virtutes, & malignis sermonibus sancta violare? Si potestis, bonos laudate: si minus, transite. Quod si vobis exercere tætram istam licentiam placet, alter in alterum incurfate. nam cum²⁴⁴ in cælum insanitis, non dico sacrilegium facitis, sed operam perditis. Præbui ego aliquando²⁴⁵ Aristophani materiam iocorum: tota illa comico- rum poetarum manus in me venenatos sales suos effudit. Illustrata est virtus mea, per ea ipsa, per quæ petebatur.²⁴⁶ produci enim illi & tentari expedit: nec vlli magis intelligunt quanta sit, quam qui vires eius laceffendo senserunt. Duritia silicis nulli magis, quam ferientibus, nota est. Præbeo me non aliter, quam rupes aliqua in²⁴⁷ vadoso mari destituta, quam fluctus non desinunt vndecumque moti sunt verberare: nec ideo aut loco eam mouent, aut per tot ætates crebro incurfu suo consumunt. Assilite, facite impetum: ferendo vos vincam. In ea, quæ firma & insuperabilia sunt, quidquid incurrit,²⁴⁸ malo suo vim suam exercet. Proinde quærite aliquam mollem cedentemque materiam, in quam tela vestra figantur. Vobis autem vacat aliena scrutari mala, & sententias ferre de quoquam? Quare hic philosophus laxius habitat? quare hic lautius cænat?²⁴⁹ Papulas obseruat alienas, ipsi oblitus plurimis vlcerebus. Hoc tale est, quale si quis pulcherrimorum corporum nauos aut verrucas derideat, quem fæda scabies depellitur. Obiicite Platoni, quod²⁵⁰ petierit pecuniam: Aristoteli, quod²⁵¹ acceperit: Democrito, quod²⁵² neglexerit: Epicuro, quod²⁵³ consumpserit: ²⁵⁴ mihi ipsi²⁵⁵ Alcibiadem

242. LUCERNA M.] *Quare? an vt quasi præfens numen esse testaretur? an quia sic ad templum ibat? De Lucernis porrò ad festa aut sacra, scripsi*
C 1. Elect. cap. 111.

243. DIVINUM.] *Entheum, deo plenum, sine etiam, vatem & præfagum.*

244. IN CÆLVM.] *Homines istos celestes.*

245. ARISTOPHANI.] *Hodieq; sales illi leguntur, præferim in fabulâ Nubibus.*

246. PRODUCI.] *In campum & in arenam. à gladiatoribus, aut athleticis.*

247. VADOSO.] *Mallem, vndoso.*

248. MALO SVO.] *Qui verberat, vapulat; qui perit, læditur. vt si manum in silicem impingas.*

249. PAPVLAS.] *Tubercula, pustulas: vnde & papille.*

250. PETIERIT.] *Dum nauigat in Siciliam, ad Dionysium & Dionem.*

251. ACCEPERIT.] *Ab Alexandro suo, & sepius.*

252. NEGLEXERIT.] *Cum hereditatem haberet centum talentorum: quam fratribus reliquerit, paucillo ad peregrinationem retento.*

253. CONSUMPERIT.] *Vt quidam obiecerunt, minam cottidie in cibos impendit. Pete à Diogene hæc talia.*

254. MIHI IPSI.] *Cui? Seneca, volunt viri doctissimi: & ad eum sequentia referenda. Quod mihi nullo modo videtur. vbi enim Socratici sermonis pausa vel abruptio? continuo omnia filo hærent: & addo, quod sequentia ne possint quidem decore à Senecâ dici. Vt, O vos maxime felices, cum primum vobis vitia nostra imitari contigerit! Hæcne*

ille de se, tam superbum? Item: At ego ex alto prospiciens, video quæ tempestates, &c. quasi ipse ille sit in edito, & Sapientia arce: quod supra (cap. XXIIII.) valde amolitus est, & negauit. Ergo mihi verum, ista Socratis etiam esse. Sed quomodo, inquam, possunt, cum tempora dissentiant? Ecce, de Aristotele præiuit, pecuniam accepisse: quomodo id autem Socrates scire poterit, cum Aristoteles iuuenis admodum, & vix viginti annos natus, cum ille obiit? & tunc certe dynastis nullis notus aut gratus. De Epicuro, magis etiam urget. nam ille annis circiter LX. in lucem venit, postquam Socrates luce exiuit. Quæ igitur hæc diminutio dicam. Socratem excitat Seneca ab inferis, sed quasi in isto auro & re præsentii locuturum. Poni illum quidem, aut potius reponit, in carcere: quia id tribunal videbatur decere hanc contionem. Nonne sic orationes, & nominatim Cicero Ap. Claudium Cæcum è mortuis aduocat, & apposita facit dicere illi auro? similis Prosopopæia hic est: aut si aliter etiam, quid magni mali? Ipse Plato, in Dialogis, hanc in personis temporibusque inconuenientiam sapè peccat: vt exactè Athenæo notatum libro v. Calor aut intentio scibentium talia excusat.

255. ALCIBIADEM.] *Hæc iidem illi tollunt, aut mutant, ne ad Socratem ducant. Itaque è libris coniciunt, assem & prædium. Obiicite mihi, ait Seneca, opes meas duplices, vel in fenore & pecuniâ, vel in agris. Neque nego libros quosdam præferre: alicubi ad se & Phædrum; alios, alicubi assem & pedrum; alios denique, assem & pedum. Sed tamen vulgatam ego teneo & tueor: csi affectus valde ad te (vir magne quem hic intellego) trahit. Nam primum, de diuitiis signatè non hic sermo: & si esset, non ad meum gustum hæc dictio, assem & prædium, singulariter sic, in amplis diuitiis, efferendi. Quin*
magis

dem & Phædrum obiectate. O vos ²⁵⁶ vsu maximè felices, cùm primùm vobis imitari A vitia nostra contigerit! Quin potiùs mala vestra circumspicitis, quæ vos ab omni parte confodiunt, alia grassantia extrinsecus, alia in visceribus ipsis ardentia? Non eo loco res humanæ sunt, etiam si statum vestrum parùm noſtis, vt vobis tantum otij superſit, xxviii vt in probra meliorum agitare linguam vacet. Hoc vos non intelligitis, & alienum fortunæ vestræ vultum geritis: sicut plurimi, quibus in circo aut in theatro defidentibus, iam funesta domus est, nec annunciatum malum. At ego ex alto prospiciens, video quæ tempeſtates aut immincant vobis, paulò tardiùs rupturæ nimbum suum, aut iam vicinæ, vos ac vestra rapturæ, propiùs acceſſerint. Quid porò, nōne nunc quoque (etiam si parùm sentitis) turbo quidam animos vestros rotat, & inuoluit, fugientes, petentesque eadem, & nunc in sublime alleuatos, nunc in infima allifos ²⁵⁷ rapit?

magis asses & prædia? aut potiùs, æs & prædia, vniuersè? Deinde, nihil de Senecâ, vt prædixi: ipſus Socrates est, qui loquitur, & scimus Alcibiadem illi & amores obiectos. Vt alios omitam, Petronius, Lucianus, Theodoretus dicent. Iam de Phædro, eadem suspicio ex Symposio Platonis, vbi amatoria colloquia, & αἰδῶν ἔργα: sed & ex Dialogo qui Phædrus inscribitur, αἰδῶν ἔργα siue De pulchro. Hac ita habent: at non omitto mei optimi libri scripturam, mihi ipsi aliquid fedum obiectate. Quæ valdè placeat, si in Seneca personâ hæc scripta. Quod illud

fedum? corrupisse cubicula principum feminarum, vt apud Tacitum Suillius obiecit. Sed non inducor: quisque pro se censeo.

256. V s v.] *Muretus eiecerat, inuitis libris: mutare malim, ò vos isti.*

CAP. XXVIII. 257. RAPIT.] *Abest à meis. & verò hic lacuna ingens, & reliqua de sunt huius libri. Quæ continenter vulgo leguntur, aliena à toto argumento sunt, & merito abiunxi.*

